

BEOORDELINGSRICHTLIJN

Erkend Restauratie Bouwbedrijf (BRL ERB 3000)

Versie 2.0

Deze beoordelingsrichtlijn is vastgesteld door
het Centraal College van Deskundigen Restauratiekwaliteit op 16 juni 2017

Algemene informatie bij deze uitgave

Deze beoordelingsrichtlijn is op 16 juni 2017 door de Stichting Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg (ERM) vastgesteld en wordt per 1 juli 2017 gehanteerd voor het uitgeven van een certificaat op basis van BRL 3000 'Erkend Restauratie Bouwbedrijf'.

Voorgeschiedenis

Wijziging 2017

De wijziging van deze beoordelingsrichtlijn in 2017 is voorbereid door een begeleidingscommissie bestaande uit:

- ERB-Aannemers: Remco Strooij (Van de Burgt en Strooij); Rober Kemink (Timmer en aannemersbedrijf H.H. de Vries) en Michiel de Nijs (Bouwbedrijf M.J. de Nijs)
- Gespecialiseerde aannemers: Marc Bohle (Marc Bohle Gevelwerken b.v.)
- Architecten/adviseurs: Sebastiaan van der Kraats (Architectenbureau 1meter98)
- Opdrachtgevende organisaties / gebouwenbeheerders: Gert Tutert (Stichting Beheer Kerkelijke gebouwen)
- Overheid: Cor van Kooten (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed) en Martin Netten (Omgevingsdienst Midden Holland)
- Monumentenwacht: Eelco Dijkstra (Stichting Monumentenwacht Utrecht)
- Certificerende instelling: Wendel Oomkens (Kiwa Nederland b.v.)
- Walter de Koning (ERM; voorzitter)
- Klaas Boeder (rapporteur)

Bij de wijziging in 2017 (versie 3.0) zijn, vergeleken met de versie uit 2012, de eisen die gelden voor de restauratie-ethiek uit de BRL 4000 integraal overgenomen in deze BRL 3000. In het licht van de recente ontwikkelingen is de rol van de hoofdaannemers in de deze BRL duidelijker omschreven. Dit uit zich in eisen wat betreft het organiserend vermogen en eigen kerncapaciteit bij de uitvoering van historische houtconstructies (URL 3001) en historisch metselwerk (URL 4003).

Verder voorziet de BRL in alle systeemeisen van de NEN-EN-ISO 9001:2015, toegespitst op het op peil houden van vakbekwaamheden, uitwisselen en overdragen van kennis en het beheer van meetmiddelen. Speciale aandacht is besteed aan het borgen van de kwaliteit en samenwerking binnen de keten met gespecialiseerde aannemers en de voor hen geldende Uitvoeringsrichtlijnen. De eisen voor de certificerende instelling zijn gewijzigd.

Eerdere versies

Deze beoordelingsrichtlijn vormt de voortzetting van de Erkeningsregeling Restauratie Bouwbedrijf ERB. Deze is in 1993 ontstaan en heeft sinds 10 september 1996 in verschillende versies gefunctioneerd, als oudste kwaliteitsregeling in de Nederlandse uitvoerende monumentenzorg.

In 2012 is de voorloper van deze BRL 3000 herzien. Op diverse punten is de redactie geactualiseerd en de inhoud duidelijker verwoord. Met behoud van de inhoud zijn de redactie en de procedure verduidelijkt met de hierbij behorende randvoorwaarden van mededinging. De voorschriften zijn nu meer relevant, eenduidig, meetbaar en verouderingsbestendig gemaakt. Dit biedt duidelijkheid vooraf aan bedrijven die zich laten toetsen. Tegelijk houdt de regeling meer rekening met verschillen tussen bedrijven en projecten en met het maatwerk dat dit vraagt van vaklieden. De regeling staat ook open voor kleine ondernemingen die hoogwaardig restauratiewerk leveren.

In maart 2013 is zijn enkele wijzigingen doorgevoerd. Deze wijzigingen betreffen het schrappen van de respijtprijs in par 11.2 (inmiddels opgeheven), het wijzigen van definities, het verlenen van een korting op de auditijd indien een erkenning volgens de Kennis+Kunde-regeling van de provincie Gelderland is verkregen en het verduidelijken van de positie van het 'kleinbedrijf'.

Beheer

Deze beoordelingsrichtlijn wordt beheerd door de Stichting Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg (ERM)

Het Centraal College van Deskundigen (CCvD) Restauratiekwaliteit, ondergebracht bij ERM, beheert deze beoordelingsrichtlijn inhoudelijk. De actuele versie van deze beoordelingsrichtlijn staat op de website van ERM (www.stichtingERM.nl) en is op elektronische wijze tegen ongewenste aanpassingen beschermd. Het is niet toegestaan om wijzigingen aan te brengen in de originele en door het CCvD Restauratiekwaliteit goedgekeurde en vastgestelde teksten met het doel hieraan rechten te (kunnen) ontleen.

© 2017 Stichting Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg

Vrijwaring

ERM is behoudens in geval van opzet of grove schuld niet aansprakelijk voor schade die bij de certificatie-instelling, het gecertificeerde bedrijf of derden ontstaat door het toepassen van deze beoordelingsrichtlijn met de bijbehorende protocollen of bij het gebruik van de bijbehorende certificatieregeling.

Inhoudsopgave

Algemene informatie bij deze uitgave	2
1 INLEIDING	6
1.1 Algemeen	6
1.2 Onderwerp en toepassingsgebied	6
1.3 Geldigheid van het certificaat	7
2 BEGRIPPEN EN DEFINITIES	8
2.1 Algemene begrippen en definities	8
2.1.2 Specifiek voor deze BRL geldende begrippen en definities	11
3 PROCEDURE VOOR HET VERKRIJGEN VAN HET CERTIFICAAT	14
3.1 Start	14
3.2 Toelatingsonderzoek (initiële toets)	15
3.3 Beoordeling van het kwaliteitssysteem van de aanvrager	15
3.4 ISO 9001:2015	15
3.5 Afgifte van het certificaat	15
4 EISEN AAN HET BEDRIJF	16
4.1 Restauratiebouwbedrijf	16
4.2 Inschrijving handelsregister	16
4.3 Verzekeringen	16
4.4 Hoofdaannemer	16
4.5 Continuïteit en integriteit	16
4.6 Beleid	17
4.7 Overlegstructuur	17
4.8 Inkoop	17
4.9 Beoordeling van toeleveranciers en onderaannemers	17
4.10 Wet- en regelgeving	18
4.11 Bedrijfsuitrusting	18
4.12 Bedrijfsvoering, kennis, ervaring en opleiding	18
4.12.1 Bedrijfsvoering	18
4.12.2 Disciplines eigen personeel	19
4.12.3 Ingehuurd personeel	20
4.12.4 Kennis en ervaring	20
4.12.5 Opleiding	21
4.12.6 Scholingsplan	21
4.13 Projectregistraties	21
5 EISEN AAN HET BEDRIJFSPROCES	23
5.1 Algemeen	23
5.2 Ontwerp en ontwikkeling	23
5.3 Prijs- en contractvorming	23
5.3.1 Algemeen	23
5.3.2 Verantwoordelijkheden	24
5.3.3 Vergunningen en aanvullende eisen	25
5.3.4 Onder aanneming	25
5.3.5 Bevestigen opdracht	25
5.4 Werkvoorbereiding	25
5.4.1 Algemeen	25
5.4.2 Planning en afbreukrisico's	26
5.4.3 Inventarisatie van te restaureren onderdelen	26
5.5 Uitvoering	26
5.6 Goedkeurmomenten	27
5.7 Oplevering, garantie en nazorg	28
5.7.1 Opleverproces	28
5.7.2 Uit te voeren activiteiten	28
5.8 Evaluatie	28
6 EISEN AAN HET RESTAURATIEPROCÉS	29
6.1 Uitgangspunten voor het nemen van beslissingen bij onderhoud en restauratie	29
6.2 Vastlegging volgens de restauratieladder	30
6.3 Eisen aan de opname	31

6.3.1	Algemeen	31
6.3.2	Bouwtechnische en bouwhistorische opname	31
7	EISEN AAN HET PROJECT.....	32
7.1	Vorbereiding	32
7.1.1	Projectdossier.....	32
7.1.2	Projectplan.....	32
7.1.3	Werkplannen	32
7.1.4	Keuringsplannen	32
7.1.5	Meer- en minderwerk	33
7.2	Uitvoering	33
7.2.1	Algemeen	33
7.2.2	Afstemming bevindingen en coördinatie	33
7.2.3	Uitvoeringsrichtlijn 3001 Historische houtconstructies	33
7.2.4	Uitvoeringsrichtlijn 4003 Historisch metselwerk	34
7.2.5	Overige uitvoeringsrichtlijnen	34
8	EISEN AAN DE PRODUCTEN.....	35
9	EISEN AAN HET KWALITEITSSYSTEEM	36
9.1	Algemeen	36
9.2	Verantwoordelijkheid	36
9.3	Managementreview	36
9.4	Verantwoordelijkheden en bevoegdheden.....	36
9.5	Kwaliteitscoördinator	37
9.6	Interne audits.....	37
9.7	Beheersing van documenten en gegevens.....	37
9.8	Behandeling van klachten en afwijkingen	38
9.9	Meetmiddelen.....	38
9.10	Samenwerking.....	38
9.11	Externe kwaliteitsbewaking	38
10	EISEN AAN DE EXTERNE KWALITEITSBEWAKING	39
10.1	Algemeen	39
10.2	Frequentie van de audits.....	39
10.3	Audits.....	39
10.3.1	Toelatingsonderzoek	39
10.3.2	Opvolgingsaudit in het 2e en 3e jaar.....	40
10.3.3	Herverleningsaudit	40
10.3.4	Toetsing URL 3001 en URL 4003	41
10.4	Sanctiebeleid.....	41
10.5	Deskundigheid certificatie personeel	42
10.6	De certificatie-overeenkomst.....	43
10.7	Eisen aan de kwaliteitsverklaring	43
	BIJLAGE 1: Modeltekst certificaat.....	44
	BIJLAGE 2: Model puntenschema Opleidingen.....	45
	BIJLAGE 3: Conversietabel NEN-EN-ISO 9001:2015 en BRL 3000	47
	BIJLAGE 4: Richtlijnen gebruik logo Restauratiekwaliteit	49
	BIJLAGE 5: Checklist Bouwplaatsinspecties	50
	BIJLAGE 6: Wet- en regelgeving (informatief).....	52
	BIJLAGE 7: Overzicht van het restauratieproces (informatief).....	54

1 INLEIDING

1.1 Algemeen

De eisen in deze beoordelingsrichtlijn worden door de certificatie-instellingen gehanteerd bij de behandeling van een aanvraag voor c.q. de instandhouding van een ERM-procescertificaat BRL 3000 'Erkend Restauratie Bouwbedrijf'.

Naast de eisen die in deze beoordelingsrichtlijn zijn vastgelegd, stellen de certificatie-instellingen aanvullende eisen, in de zin van algemene procedure-eisen bij certificatie, zoals vastgelegd in het algemeen certificatiereglement van de betreffende instelling.

Voor 'certificaathouder' dient in dit document eveneens 'aanvrager' te worden gelezen en omgekeerd.

De certificaathouder heeft het recht om het logo Erkende Restauratiekwaliteit te gebruiken. Zie bijlage 4.

1.2 Onderwerp en toepassingsgebied

Het certificaat heeft betrekking op de bedrijfsvoering van een restauratie-bouwbedrijf in hoofdaanneming, gespecialiseerd in bouwkundige restauratie, en de hierbij behorende eindverantwoordelijkheid en het eindrisico voor het integraal realiseren en coördineren van volledige restauratieprojecten, eventueel met inschakeling van onderaannemers. De bedrijfsvoering heeft betrekking op het proces gericht op instandhouding van gebouwde monumenten.

Deelgebieden

De ERB kent twee deelgebieden: 'algemeen werkend' en 'waterbouwkundig'.

Algemeen werkende restauratiebouwbedrijven zijn bedrijven die – behalve de activiteiten van de waterbouwkundige aannemer, genoemd onder B1 t/m B4 – ook onderstaande werkzaamheden uitvoeren volgens het werkgebied van de URL 3001 Historische houtconstructies:

A1 Bouwkundig timmerwerk

A2 Dakwerk en dakdekkerswerk

A3 Interieur- en afbouwwerk

A4 Afwerking van interieurs

A5 Ornamenteel werk exterieur

A6 Organiseren/inschakelen van onderaannemers/specialisten op alle hier uitgesloten werkterreinen.

Waterbouwkundige aannemers in de restauratie

Restauratiebouwbedrijven die zich vanwege hun specifieke kennis en ervaring niet toeleggen op gebouwde monumenten, maar op waterbouwkundige werken, kunnen een deelcertificaat behalen. Dit deelcertificaat waarborgt alleen het onderdeel 'restaureren van waterbouwkundige werken' en is mede gebaseerd op de beheersing van URL 4003 Historisch metselwerk.

Tot het werkterrein van de *waterbouwkundige aannemer in de restauratie* behoort:

B1 Alle door het Rijk beschermde objecten of complexen die vallen onder CBS-categorie 10 Weg- en waterwerken, zoals sluizen, bruggen en gemalen.

B2 Alle door provincie of gemeente beschermde objecten of complexen die redelijkerwijs gevoegd kunnen worden onder de bovenvermelde CBS-categorie 10.

B3 Alle forten, vestingwerken en andere bouwkundige elementen of complexen in, onder of aan water gelegen (voornamelijk in metselwerk of grondgedekte gebouwen), werken aan droge grachten.

B4 Meer algemeen: funderingswerk en technisch-constructief werk betreffende het op en onder de maaiveldgrens gelegen deel van het bouwkundig casco van het object.

Eventuele 'opschaling' (en aanpassing van het certificaat) naar het niveau van een 'algemeen werkend restauratiebouwbedrijf' kan plaatsvinden wanneer volledig voldaan wordt aan alle eisen zoals genoemd in deze regeling en aan de eisen in URL 3001 Historische houtconstructies par. 3.1.2., par. 3.2 t/m 3.10 en hoofdstuk 4 en 5.

1.3 Geldigheid van het certificaat

Deze versie van de BRL vervangt versie 1.2 van 28 november 2014.

Met ingang van 1 juli 2017 worden kwaliteitsverklaringen afgegeven op basis van versie 2.0.

Met het van kracht worden van deze BRL geldt voor de eerder afgegeven kwaliteitsverklaringen een overgangstermijn tot 1 juli 2018, of tot de eerstvolgende audit van 1^e of 2^e opvolging of voor de hercertificering.

2 BEGRIPPEN EN DEFINITIES

2.1 Algemene begrippen en definities

Adviseur	Deskundige gericht op de instandhouding van het monument ten aanzien van bouwtechnische en/of bouwhistorische aspecten. ¹
Architect	In restauratie gespecialiseerde architect, die is ingeschreven in het Architectenregister, beheerd door de Bureau Architectenregister (BA) of een daarmee vergelijkbaar register in een lidstaat van de EU. ²
Certificaat	De kwaliteitsverklaring zoals deze wordt afgegeven aan de certificaathouder door een certificatie-instelling (CI) die erkend is door de Raad voor Accreditatie.
Certificaathouder	Rechtspersoon (bedrijf of zelfstandige) die voldoet aan de eisen van een beoordelingsrichtlijn / uitvoeringsrichtlijn en door een certificerende instelling met regelmaat hierop wordt getoetst.
Certificatie-instelling	De instelling die aan de hand van de uitgevoerde toetsen een certificaat verstrekt aan een erkend restauratiebouwbedrijf. De certificatie-instelling is voor het werkterrein 'bouw' van de NEN-EN-ISO/IEC 17021 (certificatie managementsystemen) en NEN-EN-ISO/IEC 17065 (certificatie van processen en producten) geaccrediteerd door de Raad voor Accreditatie.
Compatibiliteit	Mate waarin de eigenschappen van het nieuwe materiaal is afgestemd op het bestaande. Een ingreep of behandeling mag geen schade (in technische of esthetische zin) toebrengen aan het aanwezige historische materiaal. De ingreep zelf dient binnen die randvoorwaarden zo duurzaam mogelijk te zijn.
Competentie	Aangetoond vermogen om kennis, vaardigheden en/of houding en persoonlijke kwaliteiten in voorkomende situaties op adequate, doelbewuste en gemotiveerde wijze proces- en resultaatgericht toe te passen.
Conserveren	Werkzaamheden aan (onderdelen van) een gebouw om verval te stoppen of dreigende aantasting te voorkomen met als doel het zoveel mogelijk handhaven van de aanwezige verschijningsvorm.
Demonteren	Zie ontmantelen
Externe Kwaliteitsbewaking (EKB)	Beoordeling door een certificatie-instelling of het systeem van interne kwaliteitsbewaking en de uitvoeringspraktijk van het monumentenadviesbureau aan de eisen van de BRL 3000 Erkend Restauratie Bouwbedrijf voldoet.
Fabrikant	Een natuurlijke of rechtspersoon die een bouwproduct vervaardigt of laat ontwerpen of vervaardigen, en dat product onder zijn naam of merknaam verhandelt.
Fte	Zie mensjaar.

¹ Bij voorkeur een adviseur die voldoet aan de EMA-criteria. Adviseurs die erkend zijn op basis van de EMA, voldoen aan de deskundigheidseisen die gelden voor het realiseren van de door ERM voorgestane restauratie-kwaliteit.

² Bij voorkeur een architect die voldoet aan de GEAR-criteria. Architecten die erkend zijn op basis van de GEAR, voldoen aan de ambities en uitgangspunten die gelden voor het realiseren van de ambities en uitgangspunten die gelden voor het realiseren van de door ERM voorgestane restauratiekwaliteit.

Herbehandelbaarheid	Herbehandelbaarheid betekent dat wanneer de behandeling is gedegradeerd tot een niet-acceptabel niveau, het mogelijk moet zijn om een nieuwe behandeling aan te brengen.
Hoofdaannemer	Een organisatie in het maatschappelijk verkeer die zelfstandig en voor eigen rekening en risico een bedrijf voert, eventueel met inschakeling van onderaannemers.
Imiteren	Vervaardigen van een nieuw onderdeel in de oorspronkelijke vorm met gebruikmaking van nieuwe technieken en oorspronkelijke of modernere materialen.
Instandhouding	Het proces van voorbereiding en uitvoering gericht op het fysiek handhaven en laten functioneren van objecten en hun onderdelen door middel van conserveren, onderhouden, repareren, kopiëren, imiteren en verbeteren.
Karakteristiek gebouw of object	Een gebouw of object, dat niet als monument is beschermd, maar een kenmerkend onderdeel vormt van een stads- of dorpsgezicht (naar het oordeel van burgemeester en wethouders).
Klein bedrijf	Erkend restauratiebouwbedrijf dat gemiddeld ten minste 2 fte eigen medewerkers werkzaam heeft in de restauratie van monumenten. Dit komt tot uiting op het certificaat.
Kopiëren	Vervaardigen van een nieuw onderdeel in oorspronkelijke vorm met gebruikmaking van oorspronkelijke technieken en oorspronkelijke of gelijk(soortige) materialen.
Kwalificatie	Bewijs van persoonlijke eigenschappen, opleiding, training en/of werkervaring.
Mensjaar	Uitgedrukt in uren, hiervoor wordt aangehouden 200 werkdagen à 8 uur = 1.600 uur per jaar.
Midden- en grootbedrijf	Erkend restauratiebouwbedrijf dat gemiddeld ten minste 7 fte eigen medewerkers werkzaam heeft in de restauratie van monumenten. Dit komt tot uiting op het certificaat.
Monument	Een onroerend goed (gebouw of object) dat als beschermd is geregistreerd door rijk, provincie of gemeente. Onder monumenten vallen ook gebouwen en objecten die voorbescherming als monument genieten.
Onderhouden	Werkzaamheden aan (onderdelen van) een gebouw die in principe worden uitgevoerd met een regelmatige interval en voorzien in een periodiek voorzienbare behoefte, mede met als doel de uitstraling op peil te houden en ingrijpendere werkzaamheden te voorkomen.
Ontmantelen	Als ontmantelen (of demonteren) worden alle activiteiten aangemerkt waarbij constructies uit elkaar genomen, materialen worden weggenomen of afwerkingen worden afgenomen, om zo veel mogelijk te worden hergebruikt.

Opdrachtgever	De opdrachtgever van het bedrijf, in het geval van een hoofdaannemer is dit doorgaans de principaal in het bouwproces, eventueel vertegenwoordigd door zijn architect of adviseur.
Prestatie	De mate waarin een eigenschap (bijvoorbeeld sterkte of waterdichtheid) voldoet aan de eis, uitgedrukt in een grenswaarde en gemeten, berekend of beproefd volgens de bij de eis behorende bepalingsmethode ³ .
Proefstuk	Een representatief voorbeeld op welke wijze het uit te voeren werk wordt geconserveerd, gerepareerd, gekopieerd, geïmiteerd of verbeterd met materialen in de juiste kwaliteit, vorm en samenstelling ⁴
Renoveren ⁵	Het vernieuwen van een gebouw om het te laten voldoen aan eigentijdse eisen op het gebied van: veiligheid, functionaliteit, comfort en duurzaamheid (waaronder milieubelasting). Binnen deze BRL valt daaronder: verbeteren.
Reconstrueren	Het in een vroegere verschijningsvorm terugbrengen
Repareren	Plaatselijke herstelwerkzaamheden waarbij zo weinig mogelijk materiaal wordt vervangen, veranderd of toegevoegd met gebruikmaking van oorspronkelijke of modernere reparatie materialen.
Restauratie	In het algemeen het onderhouden, herstellen, aanpassen, verbeteren of in de oorspronkelijke staat terugbrengen van een monument of historisch (kunst)object.
Restaureren	Het uitvoeren van herstelwerkzaamheden aan gebouwen met monumentenstatus dan wel met een duidelijke cultuurhistorische waarde, die verder gaan dan normaal onderhoud en tot doel hebben het gebouw in goede staat te brengen met behoud van cultuurhistorische waarden. Binnen deze BRL vallen daaronder: conserveren, repareren, kopiëren en imiteren.
Uitvoeringsrichtlijn (URL)	Een document met uitvoeringstechnieken, methoden en de technische specificaties van materialen, gebruik van producten, verbindingen etc. Een uitvoeringsrichtlijn valt altijd onder een Beoordelingsrichtlijn en moet altijd in samenhang hiermee gelezen worden.
Slopen	Als slopen worden alle activiteiten aangemerkt waarbij materiaal vernietigd of zodanig verwijderd wordt, dat het niet meer ter plaatse voor hergebruik in aanmerking komt.
Verbeteren ⁶	Vervaardigen van een nieuw onderdeel in oorspronkelijke of aangepaste vorm met gebruikmaking van nieuwe technieken en oorspronkelijke of modernere materialen; waarbij de prestaties worden verbeterd ten aanzien van: veiligheid, functionaliteit, comfort en duurzaamheid (waaronder milieubelasting).

⁴ Deze definitie wijkt af van de definitie in de Bouwproducten Verordening (CPR). Wanneer een 'prestatie conform CPR' wordt bedoeld, dan wordt dit vermeld.

⁵ Onder renoveren wordt in het algemeen verstaan: het grondig opknappen en moderniseren van oude woningen, gebouwen of wijk. In de restauratiesector wordt renoveren ook wel gebruikt voor het opknappen van historische gebouwen zonder monumentenstatus. 'Restauratieprojecten' bij een monument of cultuurhistorisch belangrijk gebouw omvatten in toenemende mate ook werkzaamheden die als renovatie gekenschetst kunnen worden. Vooral ook wanneer er sprake is van ander of intensiever gebruik. Bijvoorbeeld werkzaamheden rond het isoleren en het gebruik van uit energetisch oogpunt betere installaties.

⁶ Zie ook het begrip Renoveren. 'Renoveren' betrekking op het gebouwniveau en 'Verbeteren' op onderdeelniveau.

Vernieuwen	Het vervangen van het bestaande voor een nieuw vervaardigd onderdeel in een oude vorm. Vernieuwen kan door kopiëren, imiteren of verbeteren.
Vervangen	Het door nieuw gelijk(soortig) materiaal vervangen van een totaal aangetast onderdeel dat niet meer te conserveren, te repareren of opnieuw te gebruiken is.
Voorbescherming	Voorbescherming houdt in dat het vergunningstelsel van de Monumentenwet (voor archeologische monumenten) respectievelijk de Wabo (voor andere dan archeologische monumenten) gedurende de procedure tot aanwijzing als beschermd monument van overeenkomstige toepassing is.
Waardestelling	Het vaststellen van de culturele waarde (monumentale waarden) van gebouw of bouwdeel. Het beargumenteert waarom bepaalde bouwdelen het behouden waard zijn. Hierbij worden vijf hoofdcriteria gehanteerd: cultuurhistorische waarden, architectuur- en kunsthistorische waarden, situationele en ensemblewaarden, gaafheid en herkenbaarheid, en zeldzaamheid.
Werkplan	Een plan van aanpak (omschreven planning en werkwijze) voor in ieder geval de risicovolle en restauratie-specifieke onderdelen van het werk.

2.1.2 Specifiek voor deze BRL geldende begrippen en definities

Aandachtspunt	Een afwijking die wordt geconstateerd op punten die niet van invloed zijn op de kwaliteit van het restaureren of die geen direct risico betekenen voor het object.
Auditor	De ter zake deskundige die in opdracht van de certificerende instelling de toetsen uitvoert voor het verkrijgen of behouden van het certificaat, zie hoofdstuk 11.
Beëindiging certificaat	De definitieve intrekking van het certificaat door faillissement of na schorsing. Bij het opnieuw verkrijgen van het certificaat volgt een compleet toelatingsonderzoek
Beoordelingsrichtlijn	De richtlijn die de procedure voor het verkrijgen van het certificaat beschrijft, algemene eisen aan het proces; uit te voeren projecten en toe te passen producten beschrijft. Eisen stelt aan het kwaliteitssysteem en de externe kwaliteitsbewaking.
Controletoeets	Tussentijdse toets of audit waarin een auditor of auditteam van de certificerende instelling nagaat of de certificaathouder nog aan de eisen van de BRL en URL voldoet en het certificaat voortgezet kan worden.
Duurzaamheid	Het behoud van eigenschappen onder de dynamische omstandigheden van de beoogde toepassing.
Eigen personeel	Personeel direct in dienst van het gecertificeerde bedrijf c.q. de bedrijfsunit. Daaronder valt personeel dat in juridische zin bij een moeder- of zusterbedrijf in dienst is, maar in praktische zin als werknemer van het gecertificeerde bedrijf functioneert. Leerlingen vallen niet onder de noemer 'eigen personeel', ook niet als deze ingeleend zijn.

Herbestemmen	Het geschikt maken van geregistreerde monumenten en karakteristieke gebouwen en complexen voor (een) nieuwe functie(s) met zo veel mogelijk behoud van aanwezige cultuurhistorische waarden.
Herhalingstoets	Eerste toets of audit van een nieuwe toets cyclus van drie jaar waarin een auditteam van de certificatie-instelling met verschillende auditoren nagaat of de certificaathouder nog voldoet aan de eisen van de BRL en het certificaat voortgezet kan worden. Een succesvol afgelegde herhalingstoets leidt tot een certificaat.
Hoofdproces	Het geheel aan logisch opeenvolgende bedrijfsactiviteiten dat vanaf een initiatief leidt tot een gerealiseerd product of project.
Interne kwaliteitsbewaking bedrijfskwaliteitssysteem.	Dit systeem waarborgt dat bedrijfsprocessen, materialen, methoden, omstandigheden en resultaten bij voortduring voldoen aan in de BRL en URL vastgestelde eisen en aan de erbij horende rapportages.
Klant	Eigenaar of beheerder van het monument. Werkzaamheden aan een monument gebeuren niet alleen in het belang van de eigenaar of opdrachtgever, maar ook in het belang van het monument en de samenleving, in dit geval vertegenwoordigd door bijvoorbeeld de architect, de vergunningverlener, de subsidieverstrekker en gespecialiseerde overheidsdiensten.
NEN-EN-ISO 9001	NEN-EN-ISO 9001:2015.
Nevenaannemer	Een gespecialiseerd bedrijf, dat niet onder verantwoording en gezag van de hoofdaannemer valt.
Onderaannemer	Een gespecialiseerd bedrijf, dat onder gezag en verantwoording van de hoofdaannemer valt en op basis van een schriftelijke opdracht bepaalde werkzaamheden uitvoert.
Projectplan	Een document dat de planmatige samenhang beschrijft van de specifieke maatregelen, voorzieningen en volgorde van activiteiten die nodig zijn voor de realisatie en de kwaliteitszorg van een project.
Restauratiebouwbedrijf	Een natuurlijke persoon of rechtspersoon die conform de wettelijke bepalingen zelfstandig en voor eigen rekening en risico het bedrijf uitoefent van hoofdaannemer gespecialiseerd in de bouwkundige restauratie. Draagt als organisatie in het maatschappelijke verkeer de eindverantwoordelijkheid en het eindrisico voor het integraal realiseren en coördineren van volledige restauratieprojecten met inschakeling van onderaannemers. Is als hoofdaannemer vertrouwd met het restaureren van monumenten op basis van bestendige eigen kennis, ervaring en specialiteit. Investeert als prominent onderdeel in de visie, het beleid, de bedrijfsvoering, de continuïteit en de communicatie van het bedrijf en die als onderneming in de hiervoor benodigde kennisuitwisseling, vaardigheden, kwaliteitszorg en samenwerking.
Scholingsplan	Een periodiek te actualiseren document (tenminste voor 2 jaar) dat beschrijft welke kennis en kunde binnen het bedrijf aanwezig is, hoe deze kennis en ervaring op peil te houden, uit te wisselen en over te dragen, welke behoeften, tekorten, verbeterpunten en aandachtspunten er bestaan en hoe deze in te vullen, als uitvloeisel van het beleidsplan met de strategische- en operationele doelstellingen van het bedrijf en toegespitst op de bijzonderheden van het uit te voeren restauratiewerk.

Schorsing certificaat	Het opschorten is een gevolg van: <ol style="list-style-type: none">1. onvoldoende kunnen toetsen tijdens een audit van de URL 3001 Historische houtconstructies of de URL 4003 Historisch metselwerk;2. vijf of meer tekortkomingen, zie par. 10.4 tabel 1 Sanctiebeleid
Tekortkoming	Een afwijking die moet leiden tot direct te nemen maatregelen naar aanleiding van een audit.
Toelatingsonderzoek	Eerste toets of audit waarin een auditteam van de certificatie-instelling nagaat of een certificaathouder aan de eisen van de BRL en URL voldoet.
Verbeterpunt	Een minder ernstige afwijking dan een tekortkoming, die moet leiden tot preventieve maatregelen binnen een af te spreken termijn naar aanleiding van een audit.
Waarschuwing	Een schriftelijke mededeling van de certificatie-instelling waarin de gevolgen worden gemeld als binnen een gestelde termijn geen afdoende maatregelen zijn of worden getroffen om tekortkomingen op te heffen en verbeterpunten uit te voeren.

3 PROCEDURE VOOR HET VERKRIJGEN VAN HET CERTIFICAAT

3.1 Start

Het werkkerrein van het algemeen werkend 'restauratiebouwbedrijf' is gedefinieerd in hoofdstuk 1, par. 1.1 van deze beoordelingsrichtlijn. Een beperkt werkkerrein is alleen toegestaan als sprake is van waterbouwkundige werken. Dit komt duidelijk tot uitdrukking op het certificaat.

Procedure voor het verkrijgen van certificaat:

De procedure treedt in werking op het moment dat een bouwbedrijf contact opneemt met de certificerende instelling om zich te laten certificeren. Wil een audit zinvol zijn, dan zal de certificerende instelling, voordat een offerte wordt uitgebracht, zich een beeld willen vormen over de activiteiten van het bedrijf. De basis hiervoor bestaat uit de eisen van deze BRL, URL 3001 Historische houtconstructies en URL 4003 Historisch metselwerk, en de door het bedrijf uitgevoerde projecten. Het bedrijf levert hiervoor een referentielijst met de volgende gegevens aan:

Aan te leveren gegevens:	Toetsing
1. Beknopte geschiedenis van het bedrijf en een korte typering van de visie op het restaureren en herbestemmen van monumenten en de eigen werkwijze.	Men is als bedrijf minstens 5 jaar werkzaam in de restauratie en het onderhoud van beschermde monumenten. Dit blijkt uit ervaring en vakbekwaamheid door het hanteren van cultuurhistorisch verantwoorde werkwijzen, waarbij wordt rechtgedaan aan de waarden van het monument. Bij een doorstart van het bedrijf na een faillissement geldt de strikte toepassing van par. 10.3.
2. Opgave van voldoende informatie van diverse projecten waaruit blijkt dat men zich intensief bezighoudt met kwalitatief hoogstaande restauraties, herbestemming en onderhoud van monumenten beschermd door Rijk, provincie of gemeente.	Uitingen zoals een website en verwijzingen naar media, in woord en geschrift waaruit dit blijkt.
3. Een beknopt organogram, aangevuld met het ingevulde Ervarings- en opleidingsschema ERB conform Bijlage 3, waaruit blijkt of het gehele bedrijf of een specifiek onderdeel of specifieke afdeling kan voldoen aan de criteria voor het certificaat ERB.	Er dient binnen het bedrijf een evenwichtige verhouding te bestaan tussen de grootte en complexiteit van de projecten en de personele samenstelling (kader + uitvoerend personeel).
4. Lijst met uitgevoerde projecten en onderhanden zijnde projecten. De lijst biedt een overzicht van alle opgeleverde werken en van de onderhanden werken. Van de opgeleverde werken hoeven werken die ouder zijn dan vijf jaar niet te worden opgegeven. Deze lijst bevat de volgende gegevens per project: <ul style="list-style-type: none"> • naam van het gebouw of object + adres met een overzichtsfoto; • enkele bijzonderheden, monumentale waarde van het gebouw of object; • de registratie met beschrijving, waaruit blijkt dat het gebouw of object beschermd is door Rijk, provincie of gemeente; • omschrijving van de werkzaamheden (restauratie/technisch herstel, aanpassing of herbestemming), die door het bedrijf zelf zijn uitgevoerd met eigen personeel; • ingeschakelde onderaannemers (gespecialiseerde aannemers) voor het uitvoeren van aan de restauratie of het onderhoud gerelateerde werkzaamheden; 	Gecheckt wordt of er bij de opgegeven projecten, gemiddeld over 5 jaar, per jaar minimaal 2 mensjaren ervaring aanwezig is in een evenwichtige verhouding (tussen de 1 op 3 en 1 op 4) tussen kader en uitvoerend personeel. Gecheckt wordt of er, over 5 jaar gemeten, continuïteit bestaat in de grootte, complexiteit en de hoeveelheid uitgevoerde projecten. Gecheckt wordt of voor de borging van de uitvoeringskwaliteit gebruikgemaakt wordt van onderaannemers die óf opgenomen zijn in een voor de restauratie relevante erkenningsregeling óf dit op andere te motiveren wijze realiseren.

Aan te leveren gegevens:	Toetsing
<ul style="list-style-type: none">• periode waarin de werkzaamheden zijn uitgevoerd;• een tevredenheidsverklaring inzake de uitgevoerde werkzaamheden (minimaal 5 projecten in de afgelopen 5 jaar);• omvang van de werkzaamheden, uitgedrukt in de aanneemsom en het aantal bestede uren van eigen personeel, gesplitst naar de in par. 4.4. aangegeven disciplines.	

3.2 Toelatingsonderzoek (initiële toets)

De certificatie-instelling onderzoekt of de in het certificaat op te nemen reikwijdte/scope in overeenstemming is met de inhoud van deze beoordelingsrichtlijn.
De certificatie-instelling stelt van het toelatingsonderzoek een rapportage op die als basis dient voor het verlenen van het kwaliteitssysteemcertificaat.

3.3 Beoordeling van het kwaliteitssysteem van de aanvrager

De certificatie-instelling onderzoekt of het kwaliteitssysteem van de aanvrager in overeenstemming is met deze beoordelingsrichtlijn, zie hoofdstuk 9 Eisen aan het kwaliteitssysteem.
Door het auditteam wordt bij de initiële toets getoetst of de verstrekte gegevens van de drempelcriteria, zoals omschreven in par. 3.1, overeenstemmen met de kennis en vaardigheden van het personeel en de uitgevoerde projecten.

3.4 ISO 9001:2015

Voor bedrijven die zijn gecertificeerd volgens NEN-EN-ISO 9001 geldt dat zij, naast de hierboven genoemde documenten ook kopieën moeten overleggen van de ISO-rapportages van het afgelopen jaar en een kopie van de nog geldende certificaten. Deze rapportages worden tijdens de documentenbeoordelingen bij de toetsen voor het toelatingsonderzoek en de audit voor de hercertificering meegenomen in de voorbereiding van de audit.
Omdat een deel van de onderwerpen uit de ERB-regeling overeenkomt met onderwerpen in de ISO-norm, worden deze, voor zover er geen tekortkomingen zijn geconstateerd, in de beoordeling buiten beschouwing gelaten. Hiermee wordt de toets verkort.⁷

Zie bijlage 3 voor de relatie tussen NEN-EN-ISO 9001 en BRL 3000.

3.5 Afgifte van het certificaat

Het certificaat wordt conform het algemeen reglement van de certificatie-instelling afgegeven wanneer het toelatingsonderzoek (3.2) en de beoordeling van het kwaliteitssysteem van de aanvrager (3.3, 3.4) in positieve zin zijn afgerond, conform de eisen zoals genoemd in hoofdstuk 10.

⁷ Dit geldt alleen als in de scope van de ISO 9001 is vermeld dat het om een Restauratiebouwbedrijf gaat. Anders kunnen bij de audit voor de ISO 9001 de aspecten die voor het Restauratiebedrijf gelden niet meegenomen worden.

4 EISEN AAN HET BEDRIJF

4.1 Restauratiebouwbedrijf

Het restauratiebouwbedrijf is een natuurlijke persoon of rechtspersoon:

- die conform de wettelijke bepalingen zelfstandig en voor eigen rekening en risico het bedrijf uitoefent van hoofdaannemer gespecialiseerd in de bouwkundige restauratie;
- die als duurzame organisatie in het maatschappelijke verkeer de eindverantwoordelijkheid en het eindrisico draagt voor het integraal realiseren en coördineren van volledige restauratieprojecten met inschakeling van onderaannemers, en
- die als hoofdaannemer vertrouwd is met het restaureren van monumenten op basis van bestendige eigen kennis, ervaring en specialiteit, als prominent onderdeel in de visie, het beleid, de bedrijfsvoering, de continuïteit en de communicatie van het bedrijf, en
- die als onderneming investeert in de hiervoor benodigde kennisuitwisseling, vaardigheden, kwaliteitszorg en samenwerking.

Toelichting

Een (zelfstandige) bedrijfsunit binnen een concern of bouwgroep kan, mits die het werk feitelijk uitvoert en waar dus de restauratiekennis en -vaardigheid fysiek aanwezig is, opteren voor het ERB-certificaat.

Deze unit hoeft geen afzonderlijke rechtspersoonlijkheid te vormen. Indien een dergelijke bedrijfsunit wordt gecertificeerd, zal het certificaat op naam worden gesteld van de betreffende bedrijfsunit met de toevoeging '... [naam bedrijfsunit], onderdeel van ... [naam van de juridische entiteit, de groep of het concern waartoe het bedrijfsonderdeel behoort]'. Zie verder eisen aan de kwaliteitsverklaring zoals vermeld in hoofdstuk 10.

Een bedrijfsunit voldoet aan de volgende criteria:

- *de bedrijfsunit is een binnen het concern of bouwgroep herkenbare afzonderlijke (zelfstandige) organisatorische eenheid;*
- *de bedrijfsunit draagt binnen het concern of bouwgroep een eigen naam.*

4.2 Inschrijving handelsregister

De onderneming is als bouwbedrijf ingeschreven in het wettelijke handelsregister in het land van vestiging. Als bewijs daarvan wordt een recent uittreksel van het betreffende handelsregister overgelegd aan de certificatie-instelling van maximaal 1 jaar oud.

4.3 Verzekeringen

Het bedrijf beschikt over een bedrijfsaansprakelijkheidsverzekering die ten minste dekking biedt tot € 2.000.000,- (geïndexeerd) per gebeurtenis.

4.4 Hoofdaannemer

De onderneming voert restauratieprojecten uit als bouwkundige hoofdaannemer en profileert zich met deze ervaring en specialiteit als restauratiebouwbedrijf op briefpapier en alle andere uitingen in woord en geschrift, zoals in reclamemateriaal en artikelen die bijdragen aan het overdragen en delen van kennis en ervaring.

4.5 Continuïteit en integriteit

De onderneming houdt kennis, vaardigheden en kwaliteitsbewustzijn binnen de organisatie op peil, ook in een periode zonder restauratieprojecten, om als bouwkundige hoofdaannemer gekwalificeerd te blijven voor belangrijke, complexe restauratie- en herbestemmingsprojecten. Als indicatie hiervoor geldt als ondergrens, dat het bedrijf gemiddeld per jaar over de laatste vijf jaar, ten minste 7 fte aan eigen medewerkers werkzaam heeft in de restauratie en het onderhoud van monumenten in een reële verhouding tussen kader en uitvoerend personeel. Gedetacheerde werknemers die op de loonlijst staan van een directe concernrelatie tellen mee als eigen medewerkers in de zin van deze beoordelingsrichtlijn. Een uitzondering tot twee fte is mogelijk, mits de aanduiding kleinbedrijf tot uitdrukking komt op de kwaliteitsverklaring.

Deze uitzondering is bedoeld voor kleine bouwbedrijven, waarbij gedacht dient te worden aan bouwbedrijven, met niet meer dan in totaal circa 4 fte kader en circa 16 fte uitvoerend personeel.

Een bedrijf heeft voldoende financiële continuïteit en toont dit aan met behulp van relevante documenten. Voorbeelden van dergelijke documenten zijn:

- een goedkeurende accountantsverklaring over de afgelopen drie jaren;
- een verklaring van de Belastingdienst die niet ouder is dan drie maanden.

4.6 Beleid

Het bedrijf heeft in de eigen organisatie een beleid gedocumenteerd, bekendgemaakt en doorgevoerd. Dit beleid is gebaseerd op:

- een strategische visie;
- een analyse van de concurrentiepositie;
- een analyse van eigen sterkten, zwakten, kansen en risico's;
- een risicoanalyse van de kritieke kenmerken voor kwaliteitsbeheersing.

Binnen dit beleid is aandacht voor:

- de eigen positie in de restauratiemarkt;
- ketengerichte afstemming en verbetering;
- wet- en regelgeving;
- veiligheid en ongevallenregistratie;
- gezondheid en verzuimregistratie.

Het bedrijf dient aannemelijk te maken dat de continuïteit van het bedrijf is gewaarborgd.

4.7 Overlegstructuur

Om een volledige informatieoverdracht en stroomlijning van de activiteiten te kunnen waarborgen, heeft het bedrijf een heldere overlegstructuur, gebaseerd op een analyse van de overdrachtsmomenten. Met betrekking tot de afzonderlijke overleggen wordt door het bedrijf bepaald:

- wie aanwezig zijn bij het overleg;
- in welke frequentie of op welke momenten het overleg plaats dient te vinden;
- of vastlegging van het overleg dient plaats te vinden, of het verslag wordt verspreid en op welke wijze dit gebeurt en wie hiervoor verantwoordelijk is.

4.8 Inkoop

Het bedrijf heeft omschreven welke functionarissen welke (teken-)bevoegdheden hebben in het inkoopproces. Als de voorbereiding en inkoop wordt uitgevoerd door verschillende functionarissen, dan moet de overdracht van de juiste en volledige informatie worden gewaarborgd.

Indien er door de ERM voor een vakgebied een uitvoeringsrichtlijn is vastgesteld, verlangt het bedrijf dat een onderaannemer de werkzaamheden conform deze uitvoeringsrichtlijn uitvoert, behoudens nadere afspraken. Het bedrijf legt deze nadere afspraken schriftelijk vast.

4.9 Beoordeling van toeleveranciers en onderaannemers

Het bedrijf omschrijft op welke momenten en op welke criteria het zijn leveranciers en onderaannemers selecteert en beoordeelt.

Het bedrijf kiest bij voorkeur voor leveranciers en onderaannemers, waarvoor een erkenningsregeling geldt die in beheer is bij ERM, mits de erkenningsregeling voldoende bedrijven omvat. Afhankelijk van de aard en omvang van de werkzaamheden kan een bedrijf een niet erkende leverancier of onderaannemer inschakelen, mits gemotiveerd kan worden dat de kwaliteit geborgd is op het tenminste het niveau van de uitvoeringsrichtlijn of erkenningsregeling die voor die werkzaamheden geldt.

Het bedrijf registreert en archiveert de selecties en beoordelingen.

De beoordelingen wordt gebruikt:

- als input bij de selectie van toeleveranciers en onderaannemers en toeleveranciers;
- als input voor de managementreview.

Er is door het bedrijf een lijst opgesteld waarop is aangegeven of een onderaannemer of toeleverancier positief of negatief is beoordeeld en of het in de (nabije) toekomst (al dan niet onder specifieke voorwaarden) gevraagd mag worden voor nieuwe werken.

Er is beschreven wie verantwoordelijk is voor het beheer van deze lijst en op welke wijze over deze lijst en de beoordelingen binnen het bedrijf wordt gecommuniceerd.

Ondernomen acties op negatieve beoordelingen worden aantoonbaar teruggekoppeld naar interne betrokkenen en – voor zover van toepassing – naar de betreffende toeleverancier of onderaannemer.

4.10 Wet- en regelgeving

Het bedrijf dient, ongeacht deze beoordelingsrichtlijn, te kunnen aantonen de bepalingen van de nationale en internationale relevante wet- en regelgeving op het gebied van cultureel erfgoed, omgevingsrecht, bouwen en wonen, arbeidsomstandigheden, machines (Warenwet), milieu en bouwproducten te kennen en correct toe te passen.

Het bedrijf gaat bij de opdrachtgever na of de werkzaamheden een monument betreffen en of er vergunning- en subsidievoorwaarden van toepassing zijn. Indien er sprake is van een vergunning, dient bij de uitvoering van de werkzaamheden rekening te worden gehouden met de voorwaarden die in de vergunning staan vermeld. Zie verder paragraaf 5.3.3

Voor Europese normen (NEN-EN) die in een URL worden genoemd, gelden (voor zover het om geharmoniseerde normbladen gaat) altijd de versie die in het 'Official Journal of the European Union' (OJEC) is afgekondigd. Voor geharmoniseerde productnormen in de zin van de CPR (hEN) worden deze versies door het Ministerie van BZK bijgehouden in de webtool 'CE-markeringmodule'.

Wanneer tijdens de audit wordt geconstateerd dat het bedrijf de bovengenoemde wet- en regelgeving overtreedt, dan zal er afhankelijk van de aard van de overtreding een tekortkoming of verbeterpunt in de rapportage worden aangegeven. Zie verder paragraaf 10.4.

4.11 Bedrijfsuitrusting

Het bedrijf beschikt over een eigen werkplaats waarin op het restauratievak gerichte werkzaamheden verricht kunnen worden. Onder eigen werkplaats kan ook worden verstaan een werkplaats die geen juridisch eigendom is van het bedrijf, maar waarmee zodanige contractuele afspraken zijn gemaakt (over onder andere kwaliteit en prioriteit) dat deze werkplaats in de praktijk functioneert als ware hij een onderdeel van het bedrijf. Op deze afspraken is paragraaf 4.9 'Beoordeling van toeleveranciers en onderaannemers' onverminderd van toepassing.

De bedrijfs- en opslagruimten en de bedrijfsinrichting en -uitrusting dienen aan de aard en omvang van de werkzaamheden te zijn aangepast en dienen te waarborgen dat de kwaliteit van materialen, werkzaamheden, omstandigheden en resultaten beheersbaar is. Dit geldt eveneens voor werkzaamheden aan het object in situ, het ontmantelen, het transport, de opslag en het herplaatsen.

4.12 Bedrijfsvoering, kennis, ervaring en opleiding

4.12.1 Bedrijfsvoering

De certificaathouder moet vertrouwd zijn met:

- de kennis- en arbeidsintensieve restauratiewerkzaamheden aan monumenten en relevante onderdelen;

- historische bouwstijlen, bouwconstructiewijzen en materialen van monumenten waaraan wordt gewerkt.

Dit wordt bij het toelatingsonderzoek door het auditteam getoetst aan de bij de aanvraag geleverde referentielijst van de afgelopen 5 jaar, aangevuld met projecten die gestart zijn in de periode tussen aanvraag en de uitvoering van de het toelatingsonderzoek. Van deze projecten dient het proces verbaal van oplevering beschikbaar te zijn.

De referentielijst geeft van de bedoelde projecten een overzicht van de betrokken medewerkers (van het eigen personeel). De lijst geeft verder het adres, de gerealiseerde omzet (per project en per jaar), het soort restauratieproject en de naam van de opdrachtgever en/of architect.

Naast de in paragraaf 4.5 genoemde termijn van 5 jaar (die als uitgangspunt geldt voor het bepalen van de continuïteit van het bedrijf) kan continuïteit ook via het criterium van aantal fte's worden aangetoond. Wanneer dit criterium over een periode van 5 jaar wordt gemeten, dient een bedrijf totaal minimaal 10 fte's aan werkzaamheden van de eigen medewerkers in de restauratie van monumenten aan werk te hebben gehad.

Wanneer een bedrijf nog geen 5 jaar bestaat, zal over deze kortere looptijd eveneens de eis van 10 fte aan werkzaamheden van de eigen medewerkers in de restauratie van monumenten worden toegepast. Daarnaast dient de certificaathouder minimaal 5 referentieprojecten te tonen.

De certificaathouder speelt een aantoonbaar actieve rol in het intern en extern uitwisselen en overdragen van kennis en ervaring ten behoeve van de continuïteit van het vakmanschap in de restauratie.

In het gecertificeerde bedrijf functioneert een op restauratie en herbestemming toegespitst scholingsplan over minimaal 2 jaar. De eisen aan dit scholingsplan zijn uitgewerkt in par 4.12.6.

De bedrijfsvoering vindt plaats onder verantwoordelijkheid van een persoon met aantoonbare vakbekwaamheid. Dit kan blijken uit het feit dat de ondernemer en/of de bedrijfsleider gedurende vijf jaar voorafgaande aan de aanvraag onafgebroken in de restauratiebranche werkzaam is.

Kennis, inzicht en vaardigheden van leidinggevenden en medewerkers die betrokken zijn bij de bedoelde werkzaamheden en controles zijn afgestemd op de inhoud van deze beoordelingsrichtlijn en de hieraan verbonden URL 3001 Historische houtconstructies en de URL 4003 Historisch metselwerk.

De eisen aan opleiding en/of ervaring gelden slechts voor zover deze relevant zijn voor de functie van de betrokkene. Het bedrijf houdt per persoon een curriculum vitae bij met voor restauratie en instandhouding relevante ervaring.

Binnen het bedrijf is/zijn voor uit te voeren werkzaamheden in restauratie, herbestemming en onderhoud:

- toereikende kennis aanwezig, toegespitst op de bijzonderheden van de uit te voeren werkzaamheden;
- toereikende technieken beschikbaar.

4.12.2 *Disciplines eigen personeel*

Het bedrijf bezit kennis van en ervaring met de volgende disciplines en heeft daarvoor eigen personeel in dienst:

1. *Bedrijfsvoering* onder verantwoordelijkheid van een persoon met minimaal 5 jaar aantoonbare vakbekwaamheid in de restauratie, waarbij kennis en vaardigheid afgestemd zijn op de grootte en complexiteit van de werkzaamheden. Een persoon die nog geen 5 jaar ervaring heeft, mag de werkzaamheden niet zelfstandig uitvoeren, maar alleen onder begeleiding van een persoon die wel 5 jaar of meer ervaring heeft.
2. *Kaderfunctie voorbereiding overall*: 1. technische en (bouw)historische opname van uit te voeren werk; 2. de wet- en regelgeving ten aanzien van bouw en monumenten, regelgeving op het gebied van milieukwaliteit, arbeidsomstandigheden en de Warenwet

(Machinerichtlijn); 3. het maken van een technisch en cultuurhistorisch verantwoord plan van aanpak voor de instandhouding; 4. het begroten en plannen van instandhoudingswerkzaamheden; 5. het consulteren van specialisten/deskundigen; 6. de communicatie en informatie bij restauratiewerkzaamheden.

3. *Kaderfunctie uitvoering overall*: 1. cultuurhistorisch en esthetisch verantwoorde uitvoering van werkzaamheden; 2. ontmantelen van verschillende (slechte) constructieonderdelen; 3. werken volgens relevante vergunningen, richtlijnen en voorschriften; 4. uitvoeren van de constructies op een cultuurhistorische verantwoorde en duurzame wijze; 5. inzetten en aansturen van gespecialiseerde aannemers en ambachtslieden tijdens de uitvoering en het bewaken van hun kwaliteit; 6. communicatie en informatie tijdens restauratieprojecten.
4. *Timmerwerk*: voorbereiden en uitvoeren van het timmerwerk (incl. werkplaats) op een technisch en cultuurhistorisch verantwoorde wijze, o.a. beoordelen technische staat, bepalen werkmethoden, verwijderen in juiste omvang, documenteren en opslaan, detailleren van houtconstructies, toepassen juiste houtsoorten, toepassen juiste technieken, verwerken en aanbrengen op duurzame wijze.
5. *Metselwerk*: voorbereiden en uitvoeren van het metselwerk op een technisch en cultuurhistorisch verantwoorde wijze, o.a. beoordelen technische staat, bepalen werkmethoden, documenteren en opslaan, voorbereiden ondergrond, toepassen juiste materialen, historische technieken op duurzame wijze.

4.12.3 *Ingehuurd personeel*

In diverse situaties kan het nodig zijn dat personeel wordt ingehuurd voor zowel kaderfuncties als de uitvoering. Dit personeel voldoet, afhankelijk van de functie, aan de punten 2 t/m 5 zoals genoemd in par. 4.12.2.

4.12.4 *Kennis en ervaring*

Het management en de restauratiemedewerkers van het bouwbedrijf hebben voor de uitoefening van hun functie relevante kennis van en ervaring met:

- projectmanagement, calculatie, werkvoorbereiding en uitvoering op basis van technische en cultuurhistorische eisen;
- historische constructies, technieken, materialen, detaillering en afwerking;
- inzicht bij communicatie en informatie binnen het veld van de monumentenzorg;
- interpretatie en vertaling van geldende uitvoeringsrichtlijnen bij onderhoud en restauratie;
- historische gebouwen (monumenten) en bouwstijlen (in regionaal perspectief);
- herkenning bouwsporen en waardevolle onderdelen;
- ontmanteling, bescherming, opslag en documentatie van waardevolle onderdelen;
- degelijke uitvoering bij keuze materialen, detaillering, werkwijzen en technieken;
- kennis van eisen aan en werkwijzen van in restauratie gespecialiseerde onderaannemers.

Het bedrijf is in het bezit van literatuur, relevante publicaties (zoals wet- en regelgeving) en periodieken op het gebied van restauratie en bezit relaties met (kennis)organisaties die zich bezighouden met restauratie. Het bedrijf heeft een systeem ontwikkeld om de vergaarde kennis binnen de organisatie te verspreiden en over te dragen waardoor de medewerkers die restauratiewerkzaamheden uitvoeren op de hoogte zijn van de (nieuwe) ontwikkelingen op hun vakgebied. Op het werk moet aangetoond worden dat voorschriften die van toepassing zijn of adviezen van restauratiedeskundigen met betrekking tot gebruik van materialen en technieken worden nageleefd of dat bewust ervan wordt afgeweken. Als er wordt afgeweken, moet dat worden gemotiveerd.

Het bedrijf is bekend met en heeft ervaring op het gebied van:

- lezen en begrijpen van vergunningen;
- de regelgeving van de Europese Commissie, de Rijksoverheid (inclusief Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, RCE), provincie en gemeente;
- het werken met en het kunnen vertalen van rapportages over de conditie van gebouwen van de Monumentenwacht en/of van vergelijkbare instellingen, architecten of adviseurs;

- toepassing van Woningwet en Bouwbesluit 2012, waaronder art 1.13 Monumenten (voorschrift dat afwijkt van het Bouwbesluit 2012) van dat Besluit en Regeling Bouwbesluit 2012. Bij gebruik van art 1.13 geldt dat met name ten aanzien van veiligheid en gezondheid verantwoorde (en niet met de wet strijdige) oplossingen worden gerealiseerd;
- de termijnen die gelden voor de afhandeling van de verschillende vergunningen;
- subsidieregelingen en fiscale faciliteiten voor de monumentenzorg;
- voorwaarden in het kader van vergunningen, subsidies, leningen en financiering.

Het bedrijf toont aan dat deze kennis en ervaring daadwerkelijk worden toegepast.

4.12.5 Opleiding

Het bedrijf analyseert de te verwachten personeelsbehoefte en vergelijkt deze met het huidige personeelsbestand. Hierbij maakt men gebruik van:

- de (verwachte) toekomstige vraag in combinatie met de strategische en operationele doelstellingen;
- de behoefte die wordt voorzien aan opvolging van management en ander personeel;
- wijziging van de processen, technieken en uitrusting van de organisatie;
- beoordeling van de bekwaamheid van individuele medewerkers;
- wet- en regelgeving en normen die van invloed zijn op de organisatie en haar belanghebbenden (bijvoorbeeld met betrekking tot financiering en subsidies).

Het bedrijf legt in een dossier alle vereiste en gewenste opleidingsniveaus en vakbekwaamheden vast voor alle personen die uitvoerende, controlerende, leidinggevende of verifiërende werkzaamheden verrichten op het gebied van restauratie en instandhouding. Wat betreft ervaring is het van belang dat het bedrijf de werkervaring op restauratiegebied van leermeesters, voorlieden, uitvoerders en project- en bedrijfsleiders eveneens heeft vastgelegd.

Het bedrijf heeft in zijn beleidsplan een visie geformuleerd over de ontwikkeling van het bedrijf en zijn medewerkers over de komende jaren.

Op basis van het beleidsplan wordt door het bedrijf een scholingsplan (zie paragraaf 4.12.6) opgesteld, gericht op de continuïteit en verbetering van restauratie-specifieke kennis en vaardigheden. Hieruit blijkt welke scholing voor de komende 2 jaar ingepland staat. Dit scholingsplan wordt periodiek (minimaal jaarlijks) bijgesteld aan de hand van een beoordeling. De verantwoordelijkheden voor de totstandkoming van dit scholingsplan en de wijze van registratie van gevolgde opleiding zijn vastgelegd.

4.12.6 Scholingsplan

Het bedrijf regelt ten behoeve van scholing van medewerkers de volgende aspecten:

- het actueel bijhouden van een scholingsplan. De daadwerkelijke uitvoering van de opleidingsplannen wordt aangetoond aan de hand van door medewerkers behaalde diploma's, getuigschriften, etc.;
- een overzicht van eventuele kenniskorten/-behoefte bij medewerkers en het bedrijf en de hieruit volgende scholingstrajecten die wel of niet met goed gevolg zijn afgerond;
- het opleiden van leerlingen en medewerkers;
- het beschikbaar stellen van cursusmateriaal en relevante literatuur;
- het overdragen van kennis van beheer, onderzoek en documentatie, zodat deze in de praktijk kan worden toegepast.

Voor de opleiding en ervaring gelden de aandachtspunten van het puntenschema (Bijlage 2).

4.13 Projectregistraties

Het bedrijf toont aan dat het belangrijke restauratieprojecten met voldoende moeilijkheidsgraad succesvol kan uitvoeren en ook uitvoert. Hierbij zijn de volgende criteria van belang:

- de kwaliteit van de opgeleverde werken; deze wordt beoordeeld tijdens het projectbezoek,

- en kan daarnaast aangetoond worden door bijvoorbeeld opleverlijsten, klanttevredenheidsonderzoeken en klanttevredenheidsverklaringen;
- de moeilijkheidsgraad en complexiteit van de werken die tot uiting komt in de inzet van de diverse disciplines van de hoofdaannemer, de aansturing van de onderaannemers en specialisten en de inschakeling van restauratie-specifieke expertise voor de uitvoering van het project; ook deze worden beoordeeld tijdens het projectbezoek.

Het bedrijf moet op een gestructureerde en vastgelegde methode achter de mening van de opdrachtgever komen. Dit kan via klanttevredenheidsonderzoeken, het laten invullen van verklaringen of bijvoorbeeld het aangaan van een dialoog. Deze 'klanttevredenheidsverklaringen' worden vastgelegd.

Om aan te tonen dat het bedrijf projecten heeft uitgevoerd van een voldoende moeilijkheidsgraad, verstrekt het bedrijf een lijst met referentieprojecten aan de certificerende instelling. Op deze referentielijst staan alle projecten die aantoonbaar een monumentenstatus hebben en die in de afgelopen vijf jaar zijn uitgevoerd.

5 EISEN AAN HET BEDRIJFSPROCES

5.1 Algemeen

Indien het gebouw of object als beschermd cultuuro goed is geregistreerd door Rijk, provincie of gemeente mogen de werkzaamheden niet in strijd zijn met de Erfgoedwet, provinciale of gemeentelijke erfgoedverordening.

Indien een opdrachtgever de werkzaamheden niet wil laten uitvoeren volgens de uitgangspunten van deze beoordelingsrichtlijn, dan zal de certificaathouder zijn opdrachtgever aantoonbaar attenderen op het afwijken van dit uitgangspunt.

5.2 Ontwerp en ontwikkeling

Indien het bedrijf bij een project zelf verantwoordelijk is voor het ontwerp en de ontwikkeling (Design & Construct) of in bouwteamverband het werk uitvoert, geeft het bedrijf aan hoe het omgaat met de volgende punten en waar de verantwoordelijkheden en bevoegdheden worden gelegd:

- inventariseren van de kwaliteiten en cultuurhistorische waarden van het te restaureren pand, bepalen hoe hiermee zal worden omgegaan gedurende de duur van het project en bepalen van het uiteindelijke gewenste resultaat;
- communicatie met externe partijen zoals de architect, adviseur, opdrachtgever, RCE, Monumentenwacht, gemeente, NRF en anderen;
- aanvragen van vergunningen, subsidies en financiering;
- borging van de kwaliteit bij de planvorming en uitvoering, bij voorkeur met inschakeling van een restauratiearchitect, -adviseur of andere ter zake deskundige;
- vaststellen of de in het bedrijf beschikbare kennis en technieken toereikend zijn voor het ontwerp, ontwikkeling en uitvoering van het project;
- regelen van de benodigde externe kennis en technieken.

5.3 Prijs- en contractvorming

5.3.1 Algemeen

Om te waarborgen dat het proces van prijs- en contractvorming op een zorgvuldige en correcte wijze verloopt, heeft het bedrijf:

- de stappen in het proces van prijs- en contractvorming vastgelegd;
- verificatie, goedkeurings- en autorisatiemomenten vastgelegd (met betrekking tot de beoordeling van offertes en de bepaling van de definitieve inschrijvingsprijs);
- verantwoordelijkheden en bevoegdheden helder vastgelegd;
- standaardcontracten en -voorwaarden voor essentiële en regelmatig terugkerende onderdelen ontwikkeld. Voor zover relevant zijn in deze voorwaarden de uitvoeringsrichtlijnen opgenomen die beheerd worden door de ERM.

Degenen die betrokken zijn bij het proces van prijs- en contractvorming zijn hierop voorbereid en op de hoogte van de relevante wet- en regelgeving.

Aan deze paragraaf zijn gerelateerd: de paragrafen 4.8 Inkoop en 4.9 Beoordeling toeleveranciers en onderaannemers.

Het bedrijf bewaakt de contractuele vastgestelde termijnen en kan informatie overleggen over:

- de betalingsregeling;
- het verifiëren en autoriseren van de betalingsstaat;
- het bewaken van de facturering en betaling;
- overdracht (van de inkoopinformatie, contracten, geselecteerde onderaannemers) aan het projectteam dat (of de functionaris die) de werkvoorbereiding en/of uitvoering voor zijn rekening neemt.

5.3.2 Verantwoordelijkheden

Informatie verstrekken door opdrachtgever

Bij het tot stand komen van de overeenkomst is de opdrachtgever verantwoordelijk voor het verstrekken van:

- de relevante bepalingen van het bestek, waaronder de vermelding van de restauratie-categorie(ën) op basis waarvan de werkzaamheden uitgevoerd dienen te worden (indien van toepassing gespecificeerd op onderdeelniveau);
- de benodigde gegevens van de vergunning- en/of subsidievoorwaarden;
- alle overige informatie die noodzakelijk is om tot een volledige en eenduidige offerte te komen.

Controle informatie

Het bedrijf is als (ter zake kundige) gespecialiseerde professional in staat en verantwoordelijk voor het attenderen van de opdrachtgever op zaken die voor de opdrachtgever relevant zijn (zaken waar hij als doorgaans minder gespecialiseerde en wellicht minder professionele partij mogelijk niet bij stil staat). Het bedrijf controleert een offerteaanvraag of de verstrekte bepalingen van het bestek op juistheid, volledigheid en eenduidigheid van de beoogde opdracht.

Als er voor de uitvoering van de werkzaamheden in het bestek geen restauratiecategorie is omschreven, verzoekt het bedrijf de opdrachtgever om deze alsnog vast te stellen. Bij een onjuiste of tegenstrijdige (bestek)omschrijving van het werk zorgt het bedrijf voor duidelijkheid in de offerte of aanbieding, waarmee hij vastlegt wat het werk feitelijk inhoudt. Voor de opdrachtgever moet dit herkenbaar zijn. Indien een werk vergunningplichtig is, kunnen werkzaamheden uitsluitend onder het certificaat worden uitgevoerd in combinatie met een vergunning die uitdrukkelijk betrekking heeft op de overeengekomen leveringen en/of werkzaamheden.⁸

Beperking controle informatie

De certificaathouder kan de aanvraag of opdracht ontvangen terwijl het proces van voorbereiding al geheel of gedeeltelijk is afgerond door een opdrachtgever, architect of aannemer.

Omdat dit gevolgen heeft voor de feitelijke verantwoordelijkheid van de certificaathouder, onderscheidt deze beoordelingsrichtlijn verschillende soorten opdrachten:

1. Opdrachten afkomstig van een professionele opdrachtgever die zich heeft toegelegd op het eigendom en/of beheer van monumenten, bijvoorbeeld blijvend uit de statuten.
2. Opdrachten waarvan de specificaties en voorwaarden tot stand zijn gekomen via een kwaliteitssysteem volgens de Gezamenlijke Erkenningsregeling Architecten werkzaam in de Restauratie (GEAR), bijvoorbeeld blijvend uit een registratie als erkend GEAR-architect.
3. Opdrachten waarvan de specificaties en voorwaarden tot stand zijn gekomen via een kwaliteitssysteem volgens de Erkenningsregeling Monumentenadviesbureaus (EMA), bijvoorbeeld blijvend uit een registratie als erkend monumentenadviesbureau.
4. Opdrachten waarvan de specificaties en voorwaarden tot stand zijn gekomen via een kwaliteitssysteem volgens de BRL Erkend Restauratiebouwbedrijf (ERB), bijvoorbeeld blijvend uit een registratie als erkend ERB-aannemer.
5. Overige opdrachten, bijvoorbeeld van een particuliere of niet gespecialiseerde opdrachtgever.

In het kader van deze beoordelingsrichtlijn wordt de certificaathouder niet beoordeeld op de inhoud van paragraaf 6.3.1 en 6.3.2 indien:⁹

- a. de opdracht behoort tot de soorten 1, 2, 3 of 4, of
- b. de via een niet-erkende architect geformuleerde opdracht zich beperkt tot werkzaamheden waarvoor de voorschriften van ethiek in de fase van uitvoering geen keuzemogelijkheden meer met zich meebrengen voor de certificaathouder.

⁸ Deze bepaling moet uitsluiten dat werkzaamheden die zijn uitgevoerd onder het certificaat in conflict komen met de Erfgoedwet of Erfgoedverordening.

⁹ Opdrachten die afkomstig zijn van een professionele monumenteneigenaar, GEAR-erkende architect, EMA-erkend adviesbureau of ERB-erkende aannemer krijgen een lichtere ingangscntrole in de fase voorafgaande aan de uitvoering. Bij een lichtere ingangscntrole wordt beoordeeld op de aanwezigheid en de volledigheid van de technische en (bouw)historische opname. Hierbij hoeft niet te worden gecontroleerd of de gekozen uitgangspunten van restauratie-ethiek en de technische en (bouw)historische opname juist zijn geweest.

De certificaathouder dient de beperking genoemd onder punt b tot uiting te laten komen in de prijsaanbieding en de opdrachtbevestiging/-overeenkomst. Ongeacht hetgeen in deze BRL is bepaald, blijft het bedrijf verantwoordelijk voor de kwaliteit van het uitgevoerde werk.

Prestatieverhoging

Voor zover er sprake is van een verhoging van prestaties, zoals eisen vermeld in het Bouwbesluit 2012 en/of eisen voortvloeiend uit deze beoordelingsrichtlijn en bijbehorende uitvoeringsrichtlijnen, dienen deze tot uitdrukking te komen in de prijsaanbieding.

Vastleggen en rapporteren

Indien de werkzaamheden gepaard gaan met (tussentijdse) besprekingen (bouwvergaderingen) tussen opdrachtgever en certificaathouder, geeft de overeenstemming, tenzij anders overeengekomen, invulling aan de volgende zaken:

- beslisprocedure om aanwezige zaken (vrijkomende delen) prijs te geven;
- wijze van rapporteren door de certificaathouder;
- wijze van (tussentijds) evalueren;
- wijze van eindcontrole en oplevering.

5.3.3 Vergunningen en aanvullende eisen

Het bedrijf vergewist zich er bij de opdrachtgever van:

- of de werkzaamheden vergunningplichtig zijn ingevolge de Wabo, de Erfgoedwet of een provinciale of gemeentelijke erfgoedverordening;
- welke prestatie-eisen conform art. 1.13 van het Bouwbesluit 2012 voortvloeien uit de omgevingsvergunning voor het behoud van het monument;
- op welke punten (alsnog) een keuze noodzakelijk is: óf een prestatie verhogen tot het niveau van nieuwbouw óf ontheffing vragen van een voorschrift voor nieuwbouw;
- of burgemeester en wethouders voorwaarden hebben gesteld in de omgevingsvergunning;
- welke bepalingen of meldingen voortvloeien uit subsidievoorwaarden die eventueel van toepassing zijn.

Op basis van het bovenvermelde komen bedrijf en zijn opdrachtgever (eventueel per project en per onderdeel) overeen voor welke eigenschappen of welk prestatieniveau wordt gekozen, onder voorbehoud van instemming door het bevoegde gezag.

5.3.4 Onder aanneming

De certificaathouder is er voor verantwoordelijk dat alle relevante eisen en randvoorwaarden die aan de uitvoering zijn gesteld, worden doorgegeven aan de onderaannemer.

Bij uitbesteding van werkzaamheden houdt de certificaathouder rekening met certificatie- en erkenningsregelingen zoals omschreven in paragraaf 4.9.

Op basis van de (bouw)historische opname, de verleende vergunningen en de documenten die aan de restauratie ten grondslag liggen (contract, bestek en tekeningen) stelt de certificaathouder vast of bij de onderaannemer de beschikbare kennis en technieken toereikend zijn.

5.3.5 Bevestigen opdracht

Op basis van het bovenvermelde komen bedrijf en zijn opdrachtgever (eventueel per project en per onderdeel) overeen voor welke eigenschappen of welk prestatieniveau wordt gekozen, onder voorbehoud van instemming door het bevoegde gezag (zie par 5.3.3).

De opdracht en de overeengekomen specificaties worden door het bedrijf bevestigd.

5.4 Werkvoorbereiding

5.4.1 Algemeen

Het bedrijf heeft wat betreft het proces van werkvoorbereiding helder geformuleerd:

- de verdeling van verantwoordelijkheden, bevoegdheden en taken van betrokken medewerkers;

- overdracht van de werkvoorbereiding aan de uitvoering voor zover relevant voor de organisatiestructuur van het betreffende werk.

5.4.2 *Planning en afbreukrisico's*

In het proces van werkvoorbereiding toont de certificaathouder de volgende aspecten aan:

- de overallplanning, waarin de inzet van personeel, materiaal en materieel en relevante deadlines (onder andere in verband met levertijden en de huur van materieel) zijn opgenomen;
- omschrijving van de werkzaamheden, materialen en technieken in overeenstemming met de voorwaarden die zijn vastgelegd in het contract;
- de analyse van de afbreukrisico's wat betreft de (restauratie)kwaliteit (constructies, materialen, technieken, afwerking, cultuurhistorische waarden)
- de certificaathouder stelt vast of de beschikbare kennis en technieken toereikend zijn, en zo niet, op welke wijze hij hierin voorziet.

5.4.3 *Inventarisatie van te restaureren onderdelen*

Tijdens de werkvoorbereiding wordt een inventarisatie van te restaureren onderdelen gemaakt. Deze beschrijft de volgende aandachtspunten van behandeling, opslag, verpakking en aflevering van te restaureren onderdelen:

- welke te restaureren onderdelen er aangetroffen zijn;
- hoe de te ontmantelen onderdelen herkenbaar worden geïdentificeerd;
- hoe de identificatie herkenbaar blijft tot het herplaatsen;
- hoe de te restaureren onderdelen gedemonteerd of ontmanteld dienen te worden;
- hoe de eventuele bescherming van deze onderdelen dient te gebeuren;
- hoe de gedemonteerde of ontmantelde onderdelen getransporteerd moeten worden;
- hoe deze onderdelen opgeslagen moeten worden (al dan niet verpakt, maar in ieder geval herkenbaar geïdentificeerd en gemarkeerd);
- hoe deze onderdelen behandeld moeten worden ten behoeve van de conservering;
- hoe en waar deze onderdelen teruggeplaatst moeten worden;
- wat er gebeurt als deze onderdelen niet teruggeplaatst (kunnen) worden.

Een beslissing om aanwezige zaken prijs te geven gebeurt overeenkomstig de procedure die met de opdrachtgever is overeengekomen. Voorkomen wordt dat delen van cultuurhistorische waarde als afval worden behandeld en afgevoerd. Verwijderde of vervangen delen worden bewaard als vergelijkingsmateriaal voor vervangende delen. De opdrachtgever moet in de gelegenheid worden gesteld verwijderde of vervangen delen tot zijn beschikking te krijgen.

5.5 **Uitvoering**

De uitvoering van de werkzaamheden vindt plaats volgens de restauratieladder zoals benoemd in par. 6.1. en de hierop toegespitste uitvoeringsrichtlijnen beheerd door de ERM; en specifiek de uitvoeringsrichtlijn 3001 Historische houtconstructies en 4003 Historisch metselwerk.

De werkzaamheden worden voortdurend afgestemd op de bevindingen tijdens de voortgang, rekening houdend met onvoorziene zaken. Bij voorgenomen wijzigingen in de uitvoering (wijziging in de overeengekomen restauratiecategorie) vindt tijdig overleg plaats met de opdrachtgever. De certificaathouder attendeert de opdrachtgever erop wanneer de uitvoering door de wijziging strijdig is met de vergunnings- of subsidievoorwaarden, zodat de opdrachtgever kan afstemmen met de toezichthouder. Hij informeert naar de uitkomst van dat afstemmingsoverleg.

De certificaathouder demonteert overeenkomstig de afspraken die gemaakt zijn op basis van de inventarisatie in par 5.4.3.

De certificaathouder voorkomt dat delen van historische waarde als afval worden behandeld. Verwijderde of vervangen delen worden bewaard als vergelijkingsmateriaal voor vervangende delen. De certificaathouder stelt de opdrachtgever in de gelegenheid om verwijderde of vervangen delen ter beschikking te krijgen.

Voor de duur van het werk en tijdens transport en opslag is een doeltreffende bescherming gewaarborgd tegen risico's van klimaat, beschadigingen, onoordeelkundige ingrepen van derden of ontvreemding van losgenomen onderdelen.

Toelichting

Het organiserend vermogen van de certificaathouder komt behalve in zijn kerncapaciteit wat betreft de vakdisciplines timmeren en metselen, ook tot uiting in de borging van al het uitgevoerde werk binnen de kwaliteitsketen. Wat de kerncapaciteit betreft beheerst de certificaathouder voor een algemeen werkend restauratiebouwbedrijf de URL 3001 Historische houtconstructies en de URL 4003 Historisch metselwerk. Voor een waterbouwkundige aannemer geldt alleen de beheersing van de URL 4003 Historisch metselwerk. Voor borging van de totale ketenkwaliteit bezit de certificaathouder voldoende kennis van andere relevante URL's beheerd door de ERM.

Het organiserend vermogen van de hoofdaannemer-certificaathouder komt na opdracht als volgt tot uiting:

- *hoofdaannemer die onderaannemers aanstuurt: De hoofdaannemer borgt dat de door hem aangetrokken onderaannemers (of gespecialiseerde vaklieden) als externe aanbieders bekend zijn met de eisen (URL's), proces, producten, kennis en ervaring van het personeel.*
- *hoofdaannemer die gespecialiseerde aannemers (voorgedragen of verlangd door de opdrachtgever), onder zijn verantwoording en gezag werkzaamheden laat uitvoeren: de eisen (URL's), het proces, toe te passen producten, kennis en ervaring van het personeel zijn vooraf contractueel vastgelegd zodat de hoofdaannemer de ketenkwaliteit kan borgen.*
- *hoofdaannemer die verplicht samenwerkt met een nevenaannemer, bijvoorbeeld een glazener, leidekker of installateur: De hoofdaannemer verleent op basis van een coördinatievergoeding de noodzakelijke faciliteiten. Omdat werkzaamheden elkaar raken, gaat de hoofdaannemer in redelijkheid na of de nevenaannemer de beoogde kwaliteit kan leveren op basis van referenties en de betreffende URL. Als twijfel bestaat over de te leveren kwaliteit en het nakomen van afspraken en verplichtingen wat betreft de overeengekomen planning en bouwtijd, dan is dit aantoonbaar en toetsbaar vastgelegd.*

5.6 Goedkeurmomenten

De werkzaamheden worden uitgevoerd op basis van de volgende goedkeurmomenten, die door de certificaathouder en zijn opdrachtgever schriftelijk worden overeengekomen.

Indien er geen sprake is van een wederzijdse overeenstemming op deze onderdelen kunnen de betreffende werkzaamheden niet worden beschouwd als uitgevoerd onder het certificaat.

Tabel 2: Goedkeurmomenten

Goedkeurmoment	Criteria en goedkeuring vastleggen via:
Opname	Offerte en opdracht-bevestiging
Noodzaak onafhankelijk(e) documentatie/onderzoek	
Afbeeldingen en/of specificaties	
Classificatie in restauratiecategorie (vooraf) (tabel 1 URL-en)	
Inspectierecht	
Aanvullende eigenschappen/prestaties	Opdrachtgever
Toetsing van opname (indien niet uitgevoerd door certificaathouder)	
Aanvragen Omgevingsvergunning	Opdrachtgever
Beslisprocedure onverwachte zaken	Notulen bouw-vergadering
Wijze van rapporteren	
Wijze van eindcontrole en oplevering	
Deponeren van documenten	

De uitvoeringsrichtlijn op grond waarvan de werkzaamheden worden uitgevoerd kan aanvullende goedkeurmomenten vermelden.

5.7 Oplevering, garantie en nazorg

5.7.1 Opleverproces

De certificaathouder heeft omschreven hoe het opleverproces wordt ingevuld en welke documentatie aan de opdrachtgever beschikbaar wordt gesteld. Hij beschikt over een opleveringsdossier waarin in ieder geval de volgende aspecten zijn opgenomen:

- het proces-verbaal van oplevering;
- de verstrekte garanties;
- het projectplan (de relevante onderdelen ervan);
- de contractuele bepalingen betreffende de nazorg;
- voorschriften voor beheer en onderhoud.

5.7.2 Uit te voeren activiteiten

De acties na de oplevering worden in een planning weergegeven:

- de aanduiding van de activiteiten;
- de begin- en einddata van de nazorgactiviteiten;
- de toewijzing van verantwoordelijkheden en bevoegdheden wat betreft de nazorgactiviteiten.

5.8 Evaluatie

De certificaathouder heeft omschreven hoe hij het proces van evalueren invult. Hierbij geeft de certificaathouder aan:

- de doelstellingen die betrekking hebben op het uitvoeringsproces;
- in welke gevallen er projectevaluaties gehouden moeten worden;
- wie er aanwezig zijn en aan wie (en hoe) de resultaten van de projectevaluaties worden verstrekt.

De evaluatie vindt in ieder geval plaats bij projecten die óf groter zijn dan € 250.000,00 óf meer dan 25% omvatten van de jaaromzet. Er vindt behalve een financiële evaluatie ook een evaluatie plaats van hiaten in vakkennis en mogelijke verbeterpunten met te treffen maatregelen. Terugkoppeling naar betrokkenen en het opleidingsplan is eveneens onderdeel van de evaluatie.

6 EISEN AAN HET RESTAURATIEPROCES

6.1 Uitgangspunten voor het nemen van beslissingen bij onderhoud en restauratie

Deze paragraaf bevat de uitgangspunten bij het vooraf nemen van beslissingen door de opdrachtgever over onderhoud en restauratie van monumenten. Voor andere partijen kan de paragraaf een hulpmiddel zijn bij overleg met de opdrachtgever.

Restauratie van cultureel erfgoed is alleen zinvol als dit de betekenis ervan, wat betreft onder meer (cultuur)historische, esthetische of architectonische waarden, blijvend in stand houdt of versterkt. Essentieel hierbij is dat dit erfgoed op een verantwoorde wijze wordt beheerd. Het gaat bij restaureren en beheren om het zo veel mogelijk vertragen van de tand des tijds. De tand des tijds dwingt tot regelmatig ingrijpen waarbij in beginsel geldt: conserverend herstel.

Bij ingrepen gelden onderstaande uitgangspunten. Deze uitgangspunten gelden zowel voor het gebouw of object als geheel, als voor een onderdeel van het gebouw of object.

De eerste stap bij restauratie is waardestelling (herkennen en erkennen van waarden) door gekwalificeerd personeel of een ingehuurde adviseur. De waardestelling moet aantoonbaar en toetsbaar zijn.

De tweede stap bij restauratie is het bepalen in welke mate wordt ingegrepen en hoe.

Elke ingreep is in meer of mindere mate een aantasting van de cultuurhistorische waarde(n). Eisen die gesteld moeten worden aan een ingreep zijn:

- Beperk de omvang van de ingreep, zo veel als noodzakelijk is en zo weinig als mogelijk is.
- Voer de ingreep degelijk uit, om (opnieuw) ingrijpen zo veel mogelijk te voorkomen of zo lang mogelijk uit te stellen.
- De ingreep moet passend (compatibel) zijn binnen de gegeven situatie (invloed op fysische processen mag niet tot schade leiden, reparaties moeten zwakker zijn dan het origineel).
- Vervang bij voorkeur met hetzelfde materiaal (of een ander materiaal met dezelfde eigenschappen) en/of dezelfde techniek.

Dit heeft als consequentie voor toekomstige ingrepen dat beoordeeld dient te worden of een maatregel:

- compatibel¹⁰ is *en*
- herbehandelbaar¹¹ *of*
- omkeerbaar (reversibel)¹².

Op basis van bovenstaande is een voorkeursvolgorde te definiëren voor ingrepen. Hierbij hanteren we onderstaande hiërarchie van restauratie-categorieën: de zogenaamde 'restauratieladder'. Daarbij heeft een bepaalde regel uit oogpunt van onderhoud en restaureren steeds de voorkeur boven de regel eronder (zie Tabel 1).

Welke restauratiecategorie van toepassing is, hangt af van de fysieke samenhang en de cultuurhistorische waardestelling van het betreffende bouwdeel.

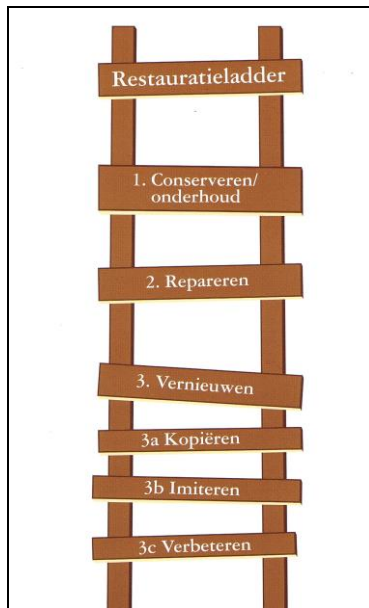
De hier beschreven uitgangspunten vormen overigens ook een goed uitgangspunt bij ingrepen bij gebouwen en objecten zonder de status van beschermd monument.

¹⁰ *Compatibiliteit*: Een ingreep of behandeling mag geen schade (in technische of esthetische zin) toebrengen aan het aanwezige historische materiaal. De ingreep zelf dient binnen die randvoorwaarden zo duurzaam mogelijk te zijn.

¹¹ *Herbehandelbaarheid*: Een ingreep of behandeling moet herhaalbaar zijn na degradatie van de ingreep tot een onacceptabel niveau.

¹² *Reversibiliteit*: Een ingreep moet volledig omkeerbaar zijn. Of het gaat bij de ingreep om een herkenbare toevoeging, die dankzij de herkenbaarheid weer ongedaan kan worden gemaakt.

Tabel 1: Hiërarchie van restauratiecategorieën (restauratieladder)

Toelichting

In deze hiërarchie van ('restauratieladder') gaan conserveren, onderhoud en repareren voor vernieuwen. Het materiaal is immers de fysieke drager van de historische waarde. Als conserveren of onderhoud onvoldoende is, gaat men over tot repareren.

Indien onderdelen niet meer gerepareerd kunnen worden, gaat men over tot vernieuwen. Dit betekent dat vernieuwen alleen plaatsvindt bij:

- bedreiging van het voortbestaan (het verval – van gebouw of gebouwdeel – kan niet gestopt worden);
- technisch falen van een constructie, materiaal of afwerking (er moet bij vernieuwen – althans voor de professional – herkenbaar zijn dat sprake is van 'later werk').

Bij vernieuwen bestaan drie opties: kopiëren, imiteren en verbeteren. Als traditionele technische middelen niet toereikend blijken om een monument te restaureren (kopiëren), dan is het aanvaardbaar om een beroep te doen op bewezen moderne conserverings- en constructiemethoden (imiteren). Het verbeteren van (onderdelen van) monumenten is alleen van toepassing indien een gebruikersdoel hierom vraagt (bijvoorbeeld eisen die voortvloeien uit het veilig kunnen gebruiken van een monument) en de waardestelling hiervoor de ruimte geeft.

6.2 Vastlegging volgens de restauratieladder

Uitwerking in de uitvoeringsrichtlijn

In URL 3001 Historische houtconstructies en URL 4003 Historisch metselwerk zijn voor de betreffende bouwdelen per restauratiecategorie de minimale uitgangspunten voor de restauratiewerkzaamheden omschreven (mogelijkheden voor de keuze voor materiaal, constructie, techniek, detaillering, vormgeving en kleurstelling).

Vastlegging per werk

De (vooraf vastgestelde) restauratiecategorie wordt tussen certificaathouder en opdrachtgever schriftelijk vastgelegd. De vaststelling vindt plaats op basis van de uitgangspunten zoals omschreven in paragraaf 6.1.1.

Tenzij anders overeengekomen vinden alle werkzaamheden plaats volgens de voorgeschreven uitgangspunten van de vastgestelde restauratiecategorie. Indien tijdens de werkzaamheden onvoorziene zaken worden geconstateerd die het niet mogelijk maken om de werkzaamheden uit te voeren binnen de overeengekomen restauratiecategorie, wordt in overleg met de opdrachtgever opnieuw een categorie (voor dat onderdeel) vastgesteld.

6.3 Eisen aan de opname

6.3.1 Algemeen

Voor zover eerder geen bouwtechnische en bouwhistorische opname is gedaan, geldt wat in par. 6.3.2. is beschreven.

6.3.2 *Bouwtechnische en bouwhistorische opname*

De certificaathouder voert een bouwtechnische en (bouw)historische opname uit, waarbij aantoonbaar minimaal de volgende aspecten aan bod komen:

a. Opname van de bestaande situatie

Voor zover relevant, dienen de volgende zaken bekend te zijn voor aanvang van de uitvoerende werkzaamheden:

- technische staat;
- oorzaak van tekortkomingen;
- te verwachten ontwikkeling zonder ingrijpen (autonome ontwikkeling).

Zie voor een verdere uitwerking van deze items de URL 2001 'Bouwtechnisch advies'.

b. Vaststellen van specificaties van materiaal, constructie, techniek, detaillering, vormgeving en kleurstelling

- cultuurhistorische waardestelling (materie, vorm en functie), dus inclusief de bouwsporen en de authenticiteit in het algemeen, daar waar nodig vastgelegd in beeldmateriaal;
- de bestaande vormgeving, techniek van vervaardiging, detaillering, constructie, materiaalkeuze en kleurstelling (historische stijl).

c. Vaststellen van maatregelen tot herstel

- classificatie van de werkzaamheden, eventueel per onderdeel, in een restauratiecategorie: '1 conserveren', '2 repareren', '3a kopiëren', '3b imiteren' of '3c verbeteren';
- verschillen met de beoogde vormgeving, techniek van vervaardiging, detaillering, constructie en materiaalkeuze;
- de beschikbaarheid van eventuele alternatieve oplossingen;
- de mogelijke gevolgen van voorgenomen ingrepen (en mogelijke alternatieve oplossingen) voor de bestaande situatie (waardestelling, prestaties, functioneren en onderhoudsbehoefte).

d. Noodzaak om onderwerpen te laten documenteren en/of onderzoeken door een onafhankelijke deskundige

De certificaathouder gaat na welke aspecten nadere studie vragen in het belang van de te verrichten werkzaamheden. Indien de kennis van de opdrachtgever en de certificaathouder onvoldoende is om tot een goede waardestelling te komen van het monument, wordt een onafhankelijke deskundige geraadpleegd.

Voor zover bovenstaande opname en analyse niet zijn verricht onder verantwoordelijkheid van het bedrijf, onderwerpt het bedrijf deze aantoonbaar aan een ingangscntrole. Bij de ingangscntrole wordt beoordeeld of een juiste opname en toetsing heeft plaatsgevonden overeenkomstig deze paragraaf. Het bedrijf stelt vast of de werkzaamheden naar zijn oordeel in aanmerking komen voor uitvoering onder het certificaat.

Voor de uit te voeren werkzaamheden wordt een inschatting gemaakt of de te verwachten duurzaamheid (levensduur) van de nieuwe situatie ten minste gelijk is aan die van de oude (oorspronkelijke) situatie. Uitgangspunt hierbij is dat zo veel mogelijk dezelfde materialen en technieken worden toegepast. In geval van twijfel dient de certificaathouder de gelijke duurzaamheid aannemelijk te maken met literatuurgegevens of aan te tonen met onderzoeksresultaten.

Het bedrijf koppelt de resultaten van de bouwtechnische en bouwhistorische opname terug naar de opdrachtgever.

7 EISEN AAN HET PROJECT

7.1 Voorbereiding

7.1.1 Projectdossier

Vanaf de start van het project legt de certificaathouder een projectdossier aan. Onderdeel hiervan is het projectplan, dat alle essentiële werkinformatie bevat voor restauratie, onderhoud, aanpassing of herbestemming van het gebouw of object, zie par. 7.1.2. t/m 7.1.5.

Het verschil tussen een “standaard” bouwproces en een restauratiebouwproces dient tot uiting gebracht te worden in de omschrijving van het primaire proces en/of de werkinstructies. Voor de restauratie van monumenten dient het proces zoals weergegeven in Bijlage 7 van deze BRL als uitgangspunt. De eisen die worden gesteld aan de verschillende onderdelen van het proces zijn weergegeven in hoofdstuk 5 Eisen aan het bedrijfsproces.

7.1.2 Projectplan

Afhankelijk van de afbakening van verantwoordelijkheden (par. 5.3) en de complexiteit bevat het projectplan:

- in hoofdlijnen het gehele proces met het kritieke pad en de belangrijke start- en einddata;
- tijdstippen voor het beschikbaar zijn van werktekeningen, werkplannen, levering van materialen, keuringsdata, etc.;
- de kwaliteitsrisicoanalyse bij projecten waarbij sprake is van bijzondere risico's op het gebied van veiligheid en gezondheid, die afbreuk doen aan de kwaliteit van de monumentale waarden.

7.1.3 Werkplannen

Voor zover van belang, gelet op de omvang en de bijzonderheden van het werk, werkt de certificaathouder met werkplannen die tijdens de werkvoorbereiding worden opgesteld. Met werkplannen wordt bedoeld: een plan van aanpak (omschreven planning en werkwijze) voor in ieder geval de risicovolle en restauratie-specifieke onderdelen van het werk.

De werkplannen worden op een gestructureerde wijze opgesteld (met van te voren vastgestelde onderwerpen). De uitgewerkte werkplannen worden behalve op het betreffende project, na afloop van het project in een 'bibliotheek' verzameld. Hiermee wordt de interne kennis ontwikkeld, gedeeld en overgedragen.

7.1.4 Keuringsplannen

Tijdens de werkvoorbereiding wordt een inventarisatie gemaakt van de onderdelen die gekeurd moeten worden. Waar mogelijk gebeurt dit in nauwe samenwerking met alle bij de restauratie betrokken partijen, zodat sprake is van een optimale samenwerking binnen de keten die de restauratiekwaliteit borgt. Deze keuringen kunnen nodig zijn bijvoorbeeld vanwege de speciale kwaliteitseisen die aan het onderdeel gesteld worden of bijvoorbeeld aan de strakke levertijden of planningen die essentieel zijn in het proces.

Per keuring wordt vermeld (ten minste voor restauratie-specifieke punten):

- wat er gekeurd moet worden;
- waarom het gekeurd moet worden;
- op welke criteria het gekeurd moet worden;
- met welke frequentie of op welke momenten er gekeurd moet worden;
- welke keuringsmethode toegepast moet worden;
- wie de keuring moet uitvoeren;
- wat er is gebeurd met de resultaten van de keuring.

De keuringsmomenten worden in de overallplanning opgenomen. De keuringsresultaten worden aantoonbaar vastgelegd in een verslag.

7.1.5 Meer- en minderwerk

De certificaathouder legt de werkwijze bij meer- en minderwerk vast. Het volgende wordt hierbij vastgelegd:

- signaleren van meer- en minderwerk;
- vastleggen van de specificaties en bedragen;
- goedkeuren van meer- en minderwerk door opdrachtgever of diens vertegenwoordiger volgens de afgesproken procedure;
- wijze van afhandeling;
- meer- en minderwerkstaten van het gehele project.

7.2 Uitvoering

7.2.1 Algemeen

Tijdens de overdracht conformeert het uitvoeringsteam zich met de uitgangspunten die door de werkvoorbereiding zijn geformuleerd. Bij voorgenomen wijzigingen in de uitvoeringswijze ten opzichte van de uitgangspunten vindt er afstemming plaats met de opdrachtgever of diens vertegenwoordiger.

De volgende aspecten worden beheerd en beheerst tijdens de uitvoering:

- projectdossier zoals omschreven onder par. 7.1.1;
- projectplan zoals omschreven onder par. 7.1.2;
- werkplannen zoals omschreven onder par. 7.1.3;
- keuringsplannen zoals omschreven onder par. 7.1.4;
- meer- en minderwerk zoals omschreven onder par. 7.1.5.

7.2.2 Afstemming bevindingen en coördinatie

De certificaathouder stemt de werkzaamheden steeds af op de bevindingen tijdens de voortgang en houdt daarbij rekening met onvoorziene zaken.

De werkzaamheden komen overeen met de eerder gemaakte werkvoorbereiding, behoudens onverwachte bevindingen tijdens de voortgang. Tijdens de uitvoering wordt gezorgd voor een zo tijdig mogelijke signalering van onverwachte bevindingen.

De certificaathouder coördineert de werkzaamheden van eigen- en ingeleend personeel en onderaannemers. Hij stuurt de werkzaamheden aan op een wijze die overeenkomt met eisen aan de deelnemers van de keten die in de relevante uitvoeringsrichtlijnen worden gesteld. Voor zover relevant stemt hij af met andere vakdisciplines.

Verantwoording van bevindingen, werkzaamheden en gemaakte keuzes gebeurt voortdurend met een nauwkeurige, analytische en kritische documentatie:

- toegepaste technieken en materialen zijn herleidbaar;
- de aangetroffen situatie is vastgelegd;
- ontmantelde delen kunnen weer op de juiste wijze herplaatst worden.

De certificaathouder draagt er zorg voor dat de uitvoeringswijze en de werkzaamheden overeenkomen met de best beschikbare techniek ('best practice'). Hij houdt hierbij rekening met de bijzonderheden, het motto en de beperkingen van het werk of stelt deze uitvoeringstechniek ten minste aantoonbaar als serieuze optie voor aan de opdrachtgever.

7.2.3 Uitvoeringsrichtlijn 3001 Historische houtconstructies

De werkzaamheden op de bouwplaats worden uitgevoerd volgens Uitvoeringsrichtlijn 3001 Historische houtconstructies.

Voor een juiste beoordeling is timmerwerk in uitvoering gebaseerd op deze richtlijn.

7.2.4 *Uitvoeringsrichtlijn 4003 Historisch metselwerk*

De werkzaamheden op de bouwplaats worden uitgevoerd volgens de Uitvoeringsrichtlijn 4003 Historische metselwerk.

Voor een juiste beoordeling is metselwerk in uitvoering gebaseerd op deze richtlijn.

7.2.5 *Overige uitvoeringsrichtlijnen*

Werkzaamheden van andere vakdisciplines waarvoor een uitvoeringsrichtlijn door ERM is vastgesteld, worden aantoonbaar uitgevoerd volgens die uitvoeringsrichtlijn.

8 EISEN AAN DE PRODUCTEN

Bij het gebruik van producten en grondstoffen gelden de volgende eisen:

- Producten en grondstoffen voldoen aan de eisen in de specificaties zoals vastgelegd op grond van de Europese Verordening Bouwproducten (305/2011/EU, PbEU 188). De minimumwaarde van die prestaties worden nationaal vastgelegd (in het Bouwbesluit 2012 of in de omgevingsvergunning voor de activiteit aanpassen monumenten).
- Er wordt gewerkt volgens de eisen aan de producten zoals genoemd in de uitvoeringsrichtlijnen, beheerd door ERM.
- Er wordt rekening gehouden met de strekking van voorgeschreven normbladen, praktijkrichtlijnen of beoordelingsrichtlijnen en verwerkingsvoorschriften voor zover deze niet in strijd zijn met de uitgangspunten zoals genoemd in par. 6.1.
- Prestaties, vormgeving, detailleringen, technieken, kleurstelling en duurzaamheid mogen niet in strijd zijn met eventuele voorwaarden in een verleende vergunning, of met eventuele voorwaarden die het bevoegd gezag heeft gesteld.
- Prestaties, vormgeving, detailleringen, technieken, kleurstelling en duurzaamheid mogen niet in strijd zijn met subsidie- en uitvoeringsvoorwaarden die eventueel van toepassing zijn.
- Voor zover de principes zoals omschreven in paragraaf 6.2.1 het toelaten, dient bij de keuze van materialen gekozen te worden voor materialen met een aantoonbaar verantwoorde herkomst (zoals hout met een FSC- of PEFC-certificaat).

9 EISEN AAN HET KWALITEITSSYSTEEM

9.1 Algemeen

De aanvrager dient een actueel en doeltreffend functionerend systeem voor interne kwaliteitsbewaking (IKB) te hebben ingevoerd.

Dit IKB waarborgt aantoonbaar dat de materialen, werkzaamheden, omstandigheden en resultaten bij voortduring voldoen aan de vastgestelde eisen. Het systeem regelt tenminste de onderwerpen die zijn aangegeven in de 'Checklist voor een systeem voor interne kwaliteitsbewaking' (zie Bijlage 5) op een manier die toegesneden is op restauratie en herbestemming als bouwkundig hoofdaannemer, met in achtneming van door ERM beheerde uitvoeringsrichtlijnen.

Het kwaliteitssysteem en de gang van zaken in de praktijk dienen met elkaar te corresponderen en dienen voortdurend te worden aangepast aan gewijzigde omstandigheden, voorschriften en voortschrijdende inzichten.

Het kwaliteitssysteem heeft verder tot doel de bedrijfsvoering te verbeteren.

De certificaathouder heeft ten minste procedures vastgelegd in zijn kwaliteitssysteem wat betreft:

- a. Interne audits (waaronder ook projectcontroles);
- b. Vakbekwaamheid/scholing;
- c. Onderhoud van het kwaliteitssysteem;
- d. Ketenkwaliteit (uitbesteding/onder aanneming/inhuur);
- e. Corrigerende maatregelen bij geconstateerde afwijkingen;
- f. Behandeling van klachten.

9.2 Verantwoordelijkheid

Het kwaliteitsbeleid maakt een volwaardig en samenhangend onderdeel uit van het bedrijfsbeleid en de directieverantwoordelijkheid.

9.3 Managementreview

De certificaathouder evalueert periodiek het beleid en het functioneren van het kwaliteitssysteem. Dit gebeurt ten minste eenmaal per jaar in de vorm van een managementreview door het management en de kwaliteitscoördinator.

In de managementreview worden de volgende zaken opgenomen:

- een statusbepaling met betrekking tot het halen van de doelstellingen die in het beleid (paragraaf 4.6) zijn omschreven;
- een beoordeling van de werking van het kwaliteitssysteem.

In ieder geval wordt hierbij de volgende informatie voor een analyse gebruikt:

- rapportages van interne en externe audits;
- klachtenbehandeling en registraties;
- projectevaluaties;
- opleverpunten;
- geconstateerde tekortkomingen, verbeterpunten en aandachtspunten;
- (de realisatie van) beleidsplannen;
- (de realisatie van) opleidingsplanning;
- klanttevredenheidsverklaringen.

9.4 Verantwoordelijkheden en bevoegdheden

De procedures, taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van alle medewerkers zijn door de certificaathouder op een heldere wijze beschreven.

Voor iedere werknemer zijn de volgende aspecten beschreven:

- de positie in de organisatie inclusief de hiërarchische verhoudingen;
- de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden die behoren bij de functie;
- vereiste opleidingen, scholing en vakbekwaamheden (ervaring).

Bij welk van deze aspecten het zwaartepunt ligt, is afhankelijk van de functie of categorie (UTA of CAO) waaronder de medewerker valt. De werknemer heeft aantoonbaar kennis genomen van wat er van hem wordt verwacht.

9.5 Kwaliteitscoördinator

De directie heeft binnen het bedrijf een kwaliteitscoördinator aangewezen met voldoende gezag, bevoegdheden en verantwoordelijkheden om invulling te geven aan deze functie. De kwaliteitscoördinator is verantwoordelijk voor het beheer en de invoering van het kwaliteitssysteem.

9.6 Interne audits

De certificaathouder heeft een procedure waarin de interne audits beschreven zijn. In deze procedure is in ieder geval het volgende opgenomen:

- een auditplanning waarin voor het actuele jaar alle interne toetsen zijn opgenomen. Minimaal een toets 1 x per jaar bij in uitvoering zijnde werken;
- wie verantwoordelijk is voor een correcte uitvoering van deze procedure. Deze persoon is ook aangesteld om de interne audits te initiëren;
- de vereiste specifieke vaardigheden en kennis van degene die de interne audits uitvoert. Voor zover deze niet over de restauratie-specifieke kennis beschikt moet hierin op andere wijze worden voorzien;
- de verslaglegging van bouwplaats-inspecties, die minimaal de aspecten bevat zoals vastgelegd in Bijlage 5: Checklist bouwplaats-inspecties. De verslaglegging geschiedt op een eenduidige wijze;
- hoe wordt omgegaan met afwijkingen en voorstellen tot verbetermaatregelen.

De resultaten van de interne audits wordt evenals de uiteindelijk gemeten effectiviteit van de genomen maatregelen gebruikt als input voor de managementreview.

9.7 Beheersing van documenten en gegevens

De certificaathouder heeft aantoonbaar een procedure voor het regelen en beheersen van documentenbeheer.

Deze beoordelingsrichtlijn onderscheidt vier groepen documenten/gegevens:

- financiële documenten/gegevens;
- projectdocumenten en -gegevens;
- personeelsdossiers, en
- kwaliteitsdocumenten, gegevens en registraties.

Het bedrijf geeft per groep aan welke documenten/gegevens op formele gronden bewaard moeten worden.

Ten behoeve van traceerbaarheid en versiebeheer zijn een heldere codering, indexering en archivering vereist.

In het kwaliteitszorgsysteem is opgenomen:

- de beoordeling van nieuwe en gewijzigde documenten op geschiktheid en doelmatigheid en de goedkeuring daarvan door daartoe bevoegde personen;
- de aard van de wijzigingen in documenten;
- de wijze van distributie;
- de traceerbaarheid en de identificeerbaarheid van de documenten/gegevens;
- de vastgestelde bewaartermijn van de documenten/gegevens;
- de verwijdering van vervallen gegevens;
- het vermijden van onterecht gebruik van het logo Erkende Restauratiekwaliteit (bijlage 4) . Dit geldt zowel voor papieren documenten als voor alle andere informatiedragers.

9.8 Behandeling van klachten en afwijkingen

De certificaathouder heeft een procedure voor een goed functionerende klachtenregistratie en -behandeling als onderdeel van het systeem voor interne kwaliteitsbewaking (IKB). Ook is omschreven hoe de certificaathouder toezicht houdt op de voortgang van de ondernomen corrigerende en preventieve maatregelen. Per klacht is het volgende opgenomen:

- hoe de klacht is geanalyseerd en afgehandeld en wanneer;
- een expliciet onderscheid tussen afwijkingen die binnen het bedrijf of tijdens het project worden gesignaleerd of afwijkingen die op een later moment door externen wordt geconstateerd.

De gemelde gebreken, afwijkingen en klachten en de hiervan gemaakte inhoudelijke analyse dienen als input voor de managementreview.

9.9 Meetmiddelen

De certificaathouder heeft de relevante meetmiddelen om in eigen beheer de kwaliteitsaspecten te bewaken van de punten zoals vermeld in URL 3001 Historische houtconstructies en URL 4003 Historisch metselwerk.

9.10 Samenwerking

Als de certificaathouder voor de uitvoering van een restauratieproject de samenwerking aangaat met een niet-gecertificeerd bedrijf, dan dient dit te gebeuren onder de werking van deze certificatieregeling. Voor dit project gelden dan de volgende eisen:

1. Het kwaliteitssysteem van het gecertificeerde restauratiebouwbedrijf is van toepassing op het project.
2. De eisen van de certificatieregeling zijn integraal van toepassing op de relevante onderdelen van het project en de certificaathouder kan aantonen dat hieraan wordt voldaan.
3. Het gecertificeerde restauratiebouwbedrijf heeft de beslissingsbevoegdheid en verantwoordelijkheid over alle restauratieve onderdelen van het project.

9.11 Externe kwaliteitsbewaking

De certificaathouder neemt actief deel aan toetsen die door of namens de certificatie-instelling worden uitgevoerd. De certificaathouder verleent de certificatie-instelling hierbij alle mogelijkheden om personeel te bevragen, documenten in te zien en zich op de hoogte te stellen van gekozen werkwijzen.

10 EISEN AAN DE EXTERNE KWALITEITSBEWAKING

10.1 Algemeen

De certificatie-instelling moet voor het onderwerp van deze beoordelingsrichtlijn en voor het werkgebied 'bouw' op basis van NEN-EN-ISO/IEC 17021 (certificatie managementsystemen) en NEN-EN-ISO/IEC 17065 (certificatie van processen en producten) zijn geaccrediteerd door de Raad voor Accreditatie.

De certificatie-instelling moet een overeenkomst hebben gesloten met ERM om deze beoordelingsrichtlijn te gebruiken.

De certificatie-instelling rapporteert jaarlijks voor 1 maart aan ERM over de uitgevoerde certificatiwerkzaamheden in het kader van deze beoordelingsrichtlijn. In deze rapportage zijn de volgende onderwerpen opgenomen:

- aantal ontvangen certificatie-aanvragen;
- aantal certificaathouders aan het begin van het verslagjaar;
- aantal certificaathouders aan het einde van het verslagjaar;
- aantal nieuwe certificaten in het verslagjaar;
- aantal uit te voeren audits in het verslagjaar;
- aantal uitgevoerde audits in het verslagjaar;
- aantal opgeschorte certificaten;
- aantal ingetrokken certificaten;
- aantal beëindigde certificaten;
- algemene rapportage over de auditbevindingen per controleaspect in hoofdlijnen en in detail per scope, waarbij de volgende onderdelen worden beschreven:
 - trends in tekortkomingen;
 - eventuele overige zaken die naar het oordeel van de certificatie-instelling voor het CCvD Restauratiekwaliteit van belang zijn;
 - ontvangen klachten van derden.
- sancties/vervolgacties, waarbij de volgende onderdelen worden beschreven:
 - schriftelijke waarschuwingen;
 - extra bezoeken;
 - opschortingen van certificaten;
 - intrekking van certificaten.
- aantal uitgevoerde toelatingsonderzoeken;
- aantal gecertificeerde organisaties;
- de kwalificaties van het certificatiepersoneel.

10.2 Frequentie van de audits

De certificatie-instelling controleert met een basisfrequentie van één keer per jaar of de certificaathouder aan de vastgelegde eisen voldoet. Zo nodig kan de certificatie-instelling bovenvermelde basisfrequentie bijstellen in overleg met het CCvD Restauratiekwaliteit.

10.3 Audits

10.3.1 Toelatingsonderzoek

Het toelatingsonderzoek bestaat uit een bezoek aan de certificaathouder (systeemaudit) en aan minimaal 4 projecten¹³ (projectenaudit). Er moeten minimaal 5 referentieprojecten worden getoond, waarvan 2 in uitvoering dienen te zijn en er 2 afgesloten mogen zijn, zij het niet langer dan 3 jaar geleden.

In dit verband is een project een werk dat naar het oordeel van de auditoren ten opzichte van de bedrijfsgrootte voldoende omvang en complexiteit heeft, waarin het vakmanschap (kennis

en vaardigheid van de hoofdisciplines en onderaannemers) op het gebied van restauratie, herbesteding, behoud en herstel van monumenten tot uitdrukking wordt gebracht. Gedurende het bezoek worden er gesprekken gevoerd met personeel, dat werkt in de verschillende functies binnen het bedrijf om op verschillende niveaus om de implementatie van het beleid en van het kwaliteitssysteem te toetsen. Aan het einde van de audit komt het auditteam tot een rapportage.

Tijdsbesteding door de CI

De tijdsbesteding door de certificatie-instelling is onder normale condities vijf mensdagen per audit. Voor de relatie met ISO 9001 zie paragraaf 3.4.

Indien een bedrijf zich heeft gekwalificeerd voor de Kennis+Kunde-regeling die geldt in de provincie Gelderland voor de vakdisciplines metselwerk en timmerwerk (inclusief werkplaats), kan het toelatingsonderzoek voor de ERB bekort worden: de vakinhoudelijke toets vervalt dan. De toets op het kwaliteitssysteem, gedurende één dag door een systeemdeskundige, blijft.

Samenstelling auditteam

Het auditteam bij initiële toetsen bestaat uit één auditor die zich toelegt op het bedrijfsorganisatorische gedeelte en twee restauratiedeskundige auditoren. Dit geldt ook bij de initiële toetsen bij bedrijven die opteren voor een ERB-certificaat met waterbouwkundige beperking (midden- en grootbedrijf, en kleinbedrijf). Het team voldoet aan de deskundigheidseisen in paragraaf 10.5.

Toelatingsonderzoek bij doorstart na faillissement

Bij een doorstart na een faillissement van een bedrijf of een zelfstandig onderdeel van een bedrijf dat eerder ERB-gecertificeerd was, wordt altijd een volledig toelatingsonderzoek uitgevoerd met extra aandacht voor de volgende elementen:

- aantoonbaar minimaal één jaar op eigen kracht actief;
- overleggen van minimaal vijf referentieprojecten waarvan twee afgerond;
- overleggen van tevredenheidsverklaringen van twee afgeronde projecten;
- het voortgezette bedrijf bestaat wat de kerncapaciteit betreft voor ten minste 70% uit overgenomen kader en uitvoerend personeel in reële verhouding inclusief bedrijfsleiding uit de failliete organisatie.

De initiële audit vindt pas één jaar na de doorstartdatum plaats.

10.3.2 Opvolgingsaudit in het 2e en 3e jaar

In het tweede jaar vindt de eerste opvolgingsaudit ('controletoes') plaats. Deze toets duurt in de regel een halve dag. Er wordt getoetst of:

- de afwijkingen en aandachtspunten die in de voorgaande audit zijn geconstateerd zijn opgelost;
- het bedrijf op de verschillende punten nog voldoet aan de eisen.

Daarnaast bezoekt de certificatie-instelling één of enkele projecten om de vakkundigheid in de praktijk te beoordelen.

Als werkzaamheden gecertificeerd zijn op basis van verschillende uitvoeringsrichtlijnen, dan worden deze zo veel mogelijk in combinatie uitgevoerd (bijvoorbeeld bij één project).

In het derde jaar er een soortgelijke opvolgingsaudit plaats als in het tweede jaar.

Samenstelling auditteam

Het auditteam bij opvolgingsaudits bestaat één auditor als restauratiedeskundige. Hij voldoet aan de deskundigheidseisen in paragraaf 10.5.

10.3.3 Herverleningsaudit

In het vierde jaar wordt een audit gehouden voor herverlening. In deze audit wordt besloten of het bedrijf het certificaat opnieuw verkrijgt.

De herverleningsaudit is de start van een nieuwe 'beoordelingscyclus' van drie jaar. Dat betekent dat in de twee daaropvolgende jaren opnieuw opvolgingsaudits plaatsvinden.

Het certificaat dat wordt uitgegeven op basis van het toelatingsonderzoek en de opvolgingsaudits is in beginsel drie jaar geldig.

Het bedrijf toont bij de herverleningsaudit minimaal twee referentieprojecten, waarvan één in uitvoering dient te zijn en er één afgesloten mag zijn, zij het niet langer dan drie jaar geleden. In dit verband is een project een werk dat volgens het deskundig oordeel van de auditoren ten opzichte van de bedrijfsgrootte voldoende omvang en complexiteit heeft, waarin het vakmanschap (kennis en vaardigheid van de hoofddisciplines en onderaannemers) op het gebied van herbestemming, restauratie, behoud en herstel van monumenten tot uitdrukking wordt gebracht.

Samenstelling auditteam

Het auditteam bij de herhalingsaudits bestaat uit één auditor die zich toelegt op het bedrijfsorganisatorische gedeelte en één auditor als restauratiedeskundige. Bij herhalingstoetsen wordt minimaal één van de auditoren van de voorgaande toets vervangen door een andere (lead)auditor om een evenwichtige beoordeling over langere termijn te verkrijgen. Het team voldoet aan de deskundigheidseisen in paragraaf 10.5.

10.3.4 Toetsing URL 3001 en URL 4003

Als aanvulling op hetgeen hierboven is bepaald, geldt:

- bij elke audit worden zowel de werkzaamheden volgens de URL 3001 Historische houtconstructies en de URL 4003 Historisch metselwerk getoetst. Voor waterbouwkundige aannemers zoals bedoeld in par. 1.2. geldt alleen de toetsing van de URL 4003;
- Als bij een opvolgingsaudit in het 2e en 3e jaar bij de Algemeen werkende restauratiebouwbedrijven een van beide URL-en niet getoetst kan worden, mag een relevant dossier getoetst worden. Als ook dat niet mogelijk is, geldt dat de betreffende URL bij een volgende audit getoetst moet kunnen worden. Als ook dit niet mogelijk blijkt kan maximaal een uitstel worden verleend van 6 maanden. Als ook dit niet mogelijk blijkt, wordt het certificaat opgeschort. Maximaal 12 maanden na schorsing volgt beëindiging van het certificaat.
- Een audit het opheffen van de schorsing wordt alleen uitgevoerd voor zover het de werkzaamheden van de URL 3001 of URL 4003 betreft.
- Als een certificaat wordt beëindigd door het ontbreken van relevante werkzaamheden, volgt bij het opnieuw verkrijgen van het certificaat een toelatingsonderzoek zoals beschreven in par. 10.3.1

10.4 Sanctiebeleid

De certificatie-instelling kan sancties treffen tegen de certificaathouder. De certificatie-instelling hanteert de volgende regels:

De volgende gradaties in afwijkingen worden gehanteerd:

1. Een *aandachtspunt* is een afwijking die wordt geconstateerd op punten die zijdelings met de ERB te maken hebben, punten die niet van invloed zijn op de kwaliteit van het restaureren of die geen direct risico betekenen voor het object. Denk bijvoorbeeld aan de verspreiding of vastlegging van kennis die bij één medewerker aanwezig is (de contacten/relaties van de inkoper). Een aandachtspunt moet voor de volgende audit opgelost zijn. Als dit niet het geval is, wordt het een verbeterpunt.
2. Een *verbeterpunt* is een minder ernstige afwijking dan een tekortkoming. Het bedrijf geeft aan welke verbetering zal worden getroffen binnen de afgesproken termijn. Een verbeterpunt wordt geformuleerd als (1) in de ondersteunende processen een afwijking wordt geconstateerd of (2) er geen opvolging aan een aandachtspunt (zie hierboven) is gegeven.
3. Een *tekortkoming* is een ernstige afwijking die leidt tot concrete verbeteringen die direct moeten worden uitgevoerd, volgens afspraak met de certificatie-instelling. Dergelijke tekortkomingen worden op een 'tekortkoming formulier' beschreven. Wanneer het bedrijf binnen de afgesproken termijn geen verbetering heeft gerealiseerd, gaat de certificatie-instelling over tot het intrekken van het certificaat.

Een tekortkoming wordt geformuleerd als (1) het auditteam op het primaire proces afwijkingen constateert en de kwaliteit van de restauratiewerkzaamheden niet wordt geborgd of (2) als aan een verbeterpunt (zie hierboven) geen opvolging is gegeven.

Tabel sanctiebeleid

Aantal verbeterpunten / tekortkomingen	Termijn maatregel door de certificaathouder	Sanctie door de CI
1 tot 5 verbeterpunten	Omschrijving te treffen (preventieve) maatregel(en) binnen 3 maanden	Geen
6 of meer verbeterpunten	Omschrijving te treffen (preventieve) maatregelen binnen 1 maand	Waarschuwing
1 tot 2 tekortkomingen	Omschrijving getroffen (uitgevoerde) maatregel(en) binnen 2 maanden	Geen
3 tot 5 tekortkomingen	Omschrijving getroffen (uitgevoerde) maatregelen binnen 1 maand	Waarschuwing
Meer dan 5 tekortkomingen	Omschrijving getroffen maatregelen binnen 1 maand	Opschorten of intrekken van het certificaat

10.5 Deskundigheid certificatie personeel

De certificatie-instelling dient voor het uitvoeren van de audits en het beoordelen (certificatieonderzoek en beoordeling van rapporten van een auditor) functionarissen in te zetten met een opleiding, kennis en ervaring die overeenkomt met onderstaande tabel.

Harmonisatie-overleg

De auditoren dienen tenminste één keer per jaar actief deel te nemen aan een harmonisatieoverleg van de certificatie-instelling of ERM.

Samenstelling auditteam; combinatie van functies

De samenstelling van het auditteam voldoet aan de eisen in paragraaf 10.3 .

Tabel: Kwalificatie-eisen certificatiepersoneel

Certificatiepersoneel	Opleiding	Kennis en Ervaring
Auditor (restauratiedeskundige)	HBO-niveau	<ul style="list-style-type: none"> • Monumentenzorg, restauratietechniek en vooral uitvoering restauraties • Bouwkunde, eventueel in combinatie met architectuurhistorie of kunsthistorie • Ten minste tien jaar actief betrokken bij restauratieprojecten of in een recent verleden tenminste tien jaar betrokken geweest te zijn. • Auditing op basis van een assessment • Is de algemene geldende pensioengerechtigde leeftijd nog niet gepasseerd, of ten hoogste met vijf jaar • Onafhankelijk van de certificaathouder, de te beoordelen objecten en de bij de planvorming, begeleiding of uitvoering hiervan betrokken partijen • Curriculum vitae ter goedkeuring naar ERM
Lead-auditor	HBO-niveau	<ul style="list-style-type: none"> • Auditing (gekwalificeerd ISO 9000 auditor) • Auditervaring bij bouwkundige hoofdaannemers
Beoordelaar	HBO-niveau	<ul style="list-style-type: none"> • Bouwkundig • Monumentenzorg en restauratie
Beslisser	HBO-niveau	<ul style="list-style-type: none"> • Managementervaring • Kennis van certificatie en minimaal vijf jaar ervaring met certificeren • Kennis van accreditatiecriteria

10.6 De certificatie-overeenkomst

Via de certificatie-overeenkomst stemt de certificaathouder in met het certificatiereglement van de certificatie-instelling.

10.7 Eisen aan de kwaliteitsverklaring

Het certificaat vermeldt, conform par. 4.1:

- de (juridische) onderdelen van de certificaathouder die voldoen aan deze beoordelingsrichtlijn;
 - het werkterrein volgens paragraaf 1.2 van deze beoordelingsrichtlijn.
- In bijlage 1 is het model opgenomen.

Voor de naamsvermelding op de certificaten geldt het volgende:

- Er kan maximaal één bedrijf op een certificaat staan (zijnde één rechtspersoon).
- Onder aan het certificaat staan de adresgegevens van deze rechtspersoon.
- Het betreffende bedrijf dient een restauratiebouwbedrijf te zijn (hoofdaannemer).
- Eventuele handelsnamen waarmee de betreffende rechtspersoon zich op de markt profileert, kunnen vermeld worden.
- Een vestiging van een ERB-gecertificeerd bedrijf met zelfstandige rechtspersoonlijkheid dient een eigen certificaat aan te vragen. Dit geeft tevens het recht om het logo Erkende Restauratiekwaliteit van de ERM te voeren.

BIJLAGE 1: Modeltekst certificaat

Deze bijlage hoort bij paragraaf 10.7

I

Nummer	Nummer+versie	Vervangt	Nummer+versie
Uitgegeven	JJJJ-MM-DD	Eerste uitgave	JJJJ-MM-DD
Geldig tot	JJJJ-MM-DD		

Certificaat

Erkend Restauratie Bouwbedrijf

Type: Klein bedrijf / Midden- en grootbedrijf

Werkterrein: Waterbouwkundige werken

CI heeft vastgesteld dat het door

Bedrijfsnaam

gehanteerde kwaliteitssysteem en de toepassing daarvan voldoen aan
Beoordelingsrichtlijn ERB 2010.

Handtekening CI
Naam CI

Nadere informatie over het certificaat en de van toepassing zijnde eisen uit
Beoordelingsrichtlijn ERB 2012 kunt u opvragen bij de gecertificeerde
onderneming.

De Beoordelingsrichtlijn ERB wordt beheerd door de Stichting Erkende
Restauratiekwaliteit Monumentenzorg.

Dit certificaat bestaat uit 1 pagina.

Naam CI
Adres CI
Telefoonnr.
Fax
Email
www.

]

Certificaathouder

Naam
bedrijfsunit
Adres
Postcode Plaats
Postadres
Postcode Plaats
T
F
E

[

BIJLAGE 2: Model puntenschema Opleidingen

Deze bijlage hoort bij paragraaf 4.12

Ervarings- en Opleidingsschema ERB

Bedrijf:

Jaar:

Totaal aantal werknemers:

Puntenschema

	Aantal	Behaalde punten	Te behalen punten per criterium		
1a. Aantal werkns (Bouw-CAO) in de restauratie met < 5jr. ervaring (1 pnt)	0	0	1a.	1 punt	per werknemer
1b. Aantal werkns (Bouw-CAO) in de restauratie met ≥ 5jr. ervaring (2 pnt)	0	0	1b.	2 punten	per werknemer
2a. Aantal werkns (UTA-CAO) in de restauratie met < 5jr. ervaring (1 pnt)	0	0	2a.	1 punt	per werknemer
2b. Aantal werkns (UTA-CAO) in de restauratie met ≥ 5jr. ervaring (2 pnt)	0	0	2b.	2 punten	per werknemer
3. Aantal gediplomeerde leermeesters in dienst (1 pnt)	0	0	3.	1 punt	per gediplomeerde leermeester
4. Aantal maanden van leerlingen-restauratie in opleiding x factor 0.2	0	0	4.	0,2 punt	per maand leerling-restauratie in opleiding
5. Aantal cursusdagen 35b Bouw-CAO (of gelijkwaardig) in de restauratie (1 pnt)	0	0	6.	1 punt	per cursusdag 35b BouwCAO
6. Aantal medewerkers met MBO of HBO restauratie-diploma (10 pnt)	0	0	7.	10 punten	per medewerker met MBO of HBO restauratie-diploma
7. Aantal cursusdagen restauratie door UTA-cao werknemers (1 pnt)	0	0	8.	1 punt	per cursusdag restauratie door UTA-cao werknemers
8. Aantal werkns in dienst met dipl. Restauratie timmerkracht of – metselaar (1 pnt)	0	0	9.	3 punten	per werknemer met dipl. Restauratie timmerkracht of – metselaar
Totaal aantal punten criteria 1 t/m 8					
Totaal aantal punten criteria 1 t/m 9					
9. Gemiddeld aantal punten per werknemer in uitvoering (1 pnt)	0	0	5.	20 punten	per leerlingbouwplaatsen in de restauratie in uitvoering
10. Actueel opleidingsplan staf- en bouwplaatsmedewerkers aanwezig (als ja = 1)	0	0	8.	20 punten	indien actueel opleidingsplan staf- en bouwplaats-medewerkers aanwezig
11. Is het bedrijf “Erkend leerbedrijf”	0	0	9.	5 punten	als het bedrijf “Erkend

(als ja = 1)					leerbedrijf" is
Totaal aantal punten criteria 9 t/m 11					
Eindtotaal (gemiddeld per werknemer criteria 1 t/m 9 + puntentotaal criteria 9 t/m 11)					

BIJLAGE 3: Conversietabel NEN-EN-ISO 9001:2015 en BRL 3000

Deze bijlage hoort bij paragraaf 3.4

Overeenkomst tussen ISO 9001:2015 en de BRL 3000

ISO 9001 Onderwerp	§ in NEN-EN-ISO 9001:2015	§ in BRL ERB 3000 (versie 2.0)
Context van de organisatie	4	9
Inzicht in de organisatie en haar context	4.1	9
Inzicht in de behoeften en verwachtingen van belanghebbenden	4.2	9, 9.3
Vaststellen toepassingsgebied kwaliteitsmanagementsysteem	4.3	9.1
Kwaliteitsmanagementsysteem en de processen ervan	4.4	4.6, 4.9, 4.12, 5.8, 6.2, 7.1, 7.2, 9.3, 9.8
Leiderschap	5	9.2
Leiderschap en betrokkenheid	5.1	9.3
Algemeen	5.1.1	9.2
Klantgerichtheid	5.1.2	4.12.4
Beleid	5.2	4.6
Kwaliteitsbeleid vaststellen	5.2.1	4.6
Kwaliteitsbeleid kenbaar maken	5.2.2	4.7.2
Rollen, verantwoordelijkheden en bevoegdheden binnen organisatie	5.3	4.8, 5.2, 5.3.2, 5.4, 5.5, 6.1, 9.4, 9.5
Planning	6	4.12.6, 5.4, 6, 7.1, 9.6
Acties om risico's en kansen op te pakken	6.1	5.4.2
Kwaliteitsdoelstellingen en de planning om ze te bereiken	6.2	4.6, 4.12, 7.1, 9.6
Planning van wijzigingen	6.3	4.12.6, 5.4, 6, 7.1, 9.6
Ondersteuning	7	4
Middelen	7.1	4.11
Algemeen	7.1.1	4.12
Personeel	7.1.2	4.12
Infrastructuur	7.1.3	4.11
Omgeving voor de uitvoering van processen	7.1.4	4.11
Middelen voor monitoring en meten	7.1.5	4.9, 4.12, 9.6
Kennis binnen de organisatie	7.1.6	4.12
Competentie	7.2	4.12
Bewustzijn	7.3	5.8, 9.3
Communicatie	7.4	4.7, 7.2.2
Gedocumenteerde informatie	7.5	4.7, 7.2.2
Algemeen	7.5.1	4.7
Creëren en actualiseren	7.5.2	4.7
Beheersing van gedocumenteerde informatie	7.5.3	9.7
Uitvoering	8	6, 7
Operationele planning en beheersing	8.1	5.4, 7.1
Eisen voor producten en diensten	8.2	6, 7, 8
Communicatie met de klant	8.2.1	5.3.5, 5.4, 5.5, 5.6, 5.7, 6.1, 7.2
Vaststellen van de eisen voor producten en diensten	8.2.2	
Beoordeling van de eisen voor producten en diensten	8.2.3	8
Wijzigingen in eisen voor producten en diensten	8.2.4	8
Ontwerp en ontwikkeling van producten en diensten	8.3	5.2, 7.2
Algemeen	8.3.1	5.2, 7.2
Planning van ontwerp en ontwikkeling	8.3.2	5.2, 5.4, 6.1
Inputs voor ontwerp en ontwikkeling	8.3.3	5.2, 5.4, 6.1
Beheersmaatregelen voor ontwerp en ontwikkeling	8.3.4	5.2, 5.4, 6.1
Ontwerp- en ontwikkelingsoutputs	8.3.5	5.2, 5.4, 6.1
Wijzigingen met betrekking tot ontwerp en ontwikkeling	8.3.6	5.2, 5.4, 6.1

ISO 9001 Onderwerp	§ in NEN-EN-ISO 9001:2015	§ in BRL ERB 3000 (versie 2.0)
Beheersing van extern geleverde processen, producten en diensten	8.4	4.12.3, 9.10
Algemeen	8.4.1	9.10
Soorten en mate van beheersing	8.4.2	9.10
Informatie voor externe aanbieders	8.4.3	9.10
Productie en leveren van diensten	8.5	6, 7
Beheersing van productie en het leveren van diensten	8.5.1	6, 7
Identificatie en naspeurbaarheid	8.5.2	7.2.2, 9.7
Eigendom van klanten of externe aanbieders	8.5.3	7.2.2
In stand houden	8.5.4	7.2.2
Nazorgactiviteiten	8.5.5	5.7
Beheersing van wijzigingen	8.5.6	7.1.5, 7.2.2
Vrijgave van producten en diensten	8.6	5.6
Beheersing van afwijkende outputs	8.7	9.8
Evaluatie van de prestaties	9	9.3, 9.6
Monitoren, meten, analyseren en evalueren	9.1	5, 6, 7, 8
Algemeen	9.1.1	5, 6, 7, 8
Klanttevredenheid	9.1.2	4.13
Analyse en evaluatie	9.1.3	4.13, 5.8, 7.2.2
Interne audit	9.2	9.6
Directiebeoordeling	9.3	9.3
Algemeen	9.3.1	9.3
Inputs voor directiebeoordeling	9.3.2	9.3
Outputs voor directiebeoordeling	9.3.3	9.3
Verbetering	10	9
Algemeen	10.1	9.6, 9.8, 10.4
Afwijking en corrigerende maatregelen	10.2	9.6, 9.8, 10.4
Continue verbetering	10.3	9.3, 9.6

BIJLAGE 4: Richtlijnen gebruik logo Restauratiekwaliteit

Deze bijlage hoort bij paragraaf 1.1 en 9.7

Het beeldmerk 'Restauratiekwaliteit' is ontwikkeld om aan alle betrokken partijen duidelijkheid te verschaffen over de kwaliteitsborging van activiteiten in de monumentenzorg, waaronder 'Erkend Restauratie Bouwbedrijf'.

Het Centraal College van Deskundigen Restauratiekwaliteit, dat functioneert onder ERM, beheert het merk en houdt toezicht op een juist gebruik van het beeldmerk. De daartoe bevoegde certificerende instellingen zien toe op een juist gebruik van het beeldmerk tijdens hun controles bij de gecertificeerde organisaties.

Restauratiebouwbedrijven die zijn gecertificeerd voor de in de ERB beschreven activiteiten mogen het beeldmerk voeren. Zij krijgen het recht om het beeldmerk te plaatsen:

- op rapportages over uitgevoerde activiteiten, maar alleen als de activiteiten voor het betreffende onderzoek zijn uitgevoerd onder certificatie-accreditatie en duidelijk vermeld is dat de ERB-eisen van toepassing zijn;
- op briefpapier, mits de brief geen melding maakt van restauratie-activiteiten die niet zijn of worden uitgevoerd onder certificatie;
- in algemene zin (inclusief promotie en bedrijfspresentatie op bijvoorbeeld bedrijfsauto's), als dit materiaal:
 - mede betrekking heeft de restauratie van monumenten die is of wordt uitgevoerd onder certificatie, en
 - op geen enkele manier betrekking heeft op de restauratie van monumenten die is of wordt uitgevoerd onder certificatie.

Wanneer een document over meerdere activiteiten gaat, waarvan een deel wel en een deel niet onder certificatie is of wordt uitgevoerd, dan mag het beeldmerk alleen in dat document worden geplaatst op een zodanige manier dat volstrekt duidelijk is welke activiteiten onder certificatie zijn uitgevoerd.

Met 'onder certificatie' wordt bedoeld 'conform de eisen, zoals omschreven in de ERB'. Hierbij geldt de tijdens de uitvoering van de restauratie geldende versie van de ERB.

Tegen restauratiebedrijven die het voorgeschreven gebruik van het beeldmerk overtreden, kunnen sancties worden ingesteld. Een mogelijke sanctie is het verlies van de bevoegdheid tot het gebruik van het beeldmerk.

Het beeldmerk is wettig gedeponneerd.

Elk misbruik van het beeldmerk door niet gecertificeerde organisaties kan privaatrechtelijk worden aangepakt.

BIJLAGE 5: Checklist Bouwplaatsinspecties

Deze bijlage hoort bij paragraaf 9.6

Deze checklist geeft vorm en inhoud aan wat als eis ten aanzien van bouwplaatsinspecties is geformuleerd in paragraaf 9.6.

ALGEMENE TOELICHTING

Interne kwaliteitsbewaking is een integraal onderdeel van de bedrijfsvoering. Hieronder de meest belangrijke restauratie specifieke punten die toetsbaar en aantoonbaar aan de orde dienen te komen bij uitgevoerde bouwplaats inspecties. Deze kunnen aangevuld worden met de eigen bedrijfsspecifieke toetspunten en verwerkt worden in het eigen kwaliteitshandboek.

Hieronder zijn de toetspunten weergegeven, met de scores en een kolom voor aanvullende opmerkingen en waarnemingen.

Betekenis van de beoordeling van de bevindingen per toetspunt

- 0. Voldoet niet – tekortkoming (T)
- 1. Voldoet enigszins – verbeterpunt (V)
- 2. Voldoet – mogelijk een aandachtspunt (A)
- 3. Voldoet ruimschoots
- x. Niet beoordeeld of niet aan de orde

Gegevens object en controle	
Object + adres, plaats:	
Controle uitgevoerd door:	
Datum:	

Opnamen voor de start van het werk		
Toetspunten	Score	Opmerkingen en waarnemingen
Voor zover relevant, is de cultuurhistorische waarde bepaald of een bouwhistorisch onderzoek of -verkenning uitgevoerd.		
Afhankelijk van de aard van de werkzaamheden is op grond van de WABO een vergunning verleend of een verklaring afgegeven door het Bevoegd Gezag door een vergunning niet noodzakelijk is. De vergunning of verklaring is aanwezig op de bouwplaats.		
Voor zover relevant is een sloopmelding gedaan bij het Bevoegd Gezag.		
Voor zover een vergunning wel vereist is, maar niet verkregen, is dit schriftelijk gemeld aan de opdrachtgever.		

Arbo-specifieke zaken		
Toetspunten	Score	Opmerkingen en waarnemingen
Er is gezorgd voor een veilige en gezonde werkplek conform de uitgevoerd Risico Inventarisatie & Evaluatie van het bedrijf.		
Steigers met toebehoren zijn aangepast op vormgeving gebouw, zoals steunberen, gewelven en plafonds.		
Kwetsbare en monumentale constructies zijn afdoende gestut tegen vervorming, verzakking of zetting.		
Eisen rond verwijderen en afvoeren van gevaarlijke stoffen, zoals kwarts, zandsteen, lood worden nageleefd, inclusief hygiënische maatregelen.		
Bij verwijderen van met bestrijdingsmiddelen behandeld hout zijn de vereiste maatregelen getroffen.		
Tijdelijke opslag van gevaarlijke en chemische		

stoffen die vrijkomen uit het monument, is afdoende geregeld.		
Bij vooraf of naderhand aangetroffen asbest zijn alle wettelijke eisen in acht genomen. (Asbest mag niet zelf geïnventariseerd en verwijderd worden.)		

Bouwplaats en bescherming constructies		
Toetspunten	Score	Opmerkingen en waarnemingen
Het gebouw is afdoende beschermd tegen gevaren van buitenaf zoals inbraak, wateroverlast, stormschade en blikseminslag.		
Waardevolle onderdelen, constructies en afwerking in het gebouw zijn afdoende beschermd.		
Op het terrein zijn waardevolle bomen, groenelementen, verhardingen, stoepen, zerken etc. afdoende beschermd.		

Ontmanteling, documentatie en codering		
Toetspunten	Score	Opmerkingen en waarnemingen
Voor zover noodzakelijk zijn of worden waardevolle en/of monumentale onderdelen op de juiste wijze ontmanteld.		
Ontmantelde en uitgenomen waardevolle en/of monumentale onderdelen zijn of worden op de juiste wijze gedocumenteerd en gecodeerd.		
Ontmantelde en uitgenomen waardevolle en/of monumentale onderdelen zijn of worden op de juiste wijze opgeslagen en/of tijdelijk afgevoerd.		
Voor niet terug te plaatsen waardevolle en/of monumentale onderdelen is met opdrachtgever vastgelegd hoe hiermee gehandeld zal worden.		

Kwaliteit uitvoering		
Toetspunten	Score	Opmerkingen en waarnemingen
Uitvoerend personeel van hoofdaannemer, onderaannemers en nevenaannemers is geïnformeerd over de kwaliteiten, bijzonderheden en kwetsbare constructies van het monument.		
Uitvoerend, meewerkend en begeleidend personeel is qua kennis en ervaring berekend op de grootte en complexiteit van het uit te voeren werk		
Bij de werkzaamheden zijn de juiste historische technieken, materialen en afwerkingen toegepast bij het herstellen en/of vernieuwen.		
Onderaannemers voldoen aan de kwaliteitsnormen van de hoofdaannemer.		
Nevenaannemers (voor zover van toepassing) voldoen aan de kwaliteitsnormen van de hoofdaannemer en de voor hun beroepsgroep geldende erkenningsregeling.		
Uitslagen van uitgevoerde keuringen (volgens keuringsplan) zijn positief, toetsbaar en aantoonbaar.		

Te ondernemen acties n.a.v. de geconstateerde tekortkomingen, verbeter- en aandachtspunten	
Onderwerp:	Actie:

BIJLAGE 6: Wet- en regelgeving (informatief)

Deze bijlage hoort bij paragraaf 5.3.3.

De weergave van wet- en regelgeving is gebaseerd op de stand van zaken op 1 juli 2017.

• **Vergunningplicht**

Overeenkomstig artikel 2.1, 1e lid, onder f van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) is er een vergunningplicht voor het afbreken, verstoren, verplaatsen, in enig opzicht wijzigen of het herstellen, gebruiken of laten gebruiken van een beschermd gebouwd monument op een wijze, waardoor het wordt ontsierd of in gevaar gebracht. Als een monument gewijzigd wordt valt dit onder het 'wijzigen van een monument' en de activiteit 'bouwen'.

Op grond van artikel 2.2. 1e lid, onder b van de Wabo kan een college van GS of B&W deze vergunningplicht ook van toepassing verklaren op de aangewezen provinciale en gemeentelijke monumenten.

Een deel van de werkzaamheden aan monumenten valt onder de categorie vergunningsvrij. Het gaat om de volgende vergunningsvrije activiteiten:

1. Gewoon onderhoud en een aantal wijzigingen overeenkomstig Bijlage 2 artikel 3a van het Besluit omgevingsrecht (Bor): onderhoud waarbij materiaalsoort, vormgeving, detaillering en profilering niet wijzigen. Bijvoorbeeld:
 - het schilderen in dezelfde kleur / verfsysteem
 - het vervangen van kapotte ruiten of kozijnen door hetzelfde type / materiaalsoort
 - het opstoppen van rieten daken
 - het vervangen van enkele dakpannen.
2. Bouwen in, aan, op of bij een monument: activiteiten in, aan of op onderdelen zonder monumentale waarde, maar die wel deel uitmaken van een monument. Overeenkomstig Bijlage 2 artikel 4a van het Bor.
3. Bouwen in rijksbeschermd stads- en dorpsgezichten: in pandige veranderingen en bepaalde activiteiten op achtererven, mits dit niet zichtbaar is vanaf het openbaar gebied overeenkomstig Bijlage 2 artikel 4a van het Bor.
4. Vergunning vrije activiteiten bouwen en planologische afwijking bij strijd met het bestemmingsplan overeenkomstig Bijlage II, artikel 3.3 van het Bor.

Constructieve wijzigingen zijn altijd vergunning plichtig. Indien sprake is van 'kleine' vergunning vrije bouwactiviteiten uit Bijlage II artikel 2 Bor, zijn deze ook toegestaan indien de bouwactiviteiten in strijd zijn met het bestemmingsplan. Er is dan ook geen omgevingsvergunning vereist voor planologische afwijking op grond van artikel 2.1, eerste lid, onder c, van de Wabo. Bij de 'omvangrijker' vergunning vrije bouwactiviteiten als bedoeld in Bijlage II artikel 3 Bor is bij strijd met het bestemmingsplan of beheers verordening nog wel een omgevingsvergunning voor planologische afwijking vereist.

De website www.monumententoezicht.nl geeft voor verschillende werkzaamheden aan gebouwde monumenten, praktische handvatten om te beoordelen of al dan niet aan de vergunning plicht wordt voldaan.

• **Monumenten in relatie tot het Bouwbesluit**

Voor de restauratie van een monument gelden in beginsel ook de voorschriften voor een verbouwing zoals omschreven in het Bouwbesluit.

Op grond van artikel 1.13 van het Bouwbesluit 2012, blijft een voorschrift voor een verbouwing echter buiten beschouwing als aan de omgevingsvergunning voor de restauratie van een monument een voorschrift is verbonden dat afwijkt van het voorschrift in het Bouwbesluit. Het voorschrift dat aan de omgevingsvergunning voor de restauratie van een monument verbonden is, komt hiervoor als het ware in de plaats. Omdat hiermee mogelijk niet wordt voldaan aan alle voorschriften uit het Bouwbesluit kan dit tot gevolg hebben dat de gebruiksmogelijkheden van het monument moet worden beperkt.

Onderhoud wordt beschouwd als een vorm van verbouwen, waarbij uiterlijk, beoordeeld naar de detaillering, profilering en vormgeving gelijk blijft. Hiervoor is geen omgevingsvergunning

noodzakelijk, behoudens de eisen die gelden voor door het Rijk beschermde monumenten, zoals beschreven in de brochure “Vergunningvrij, informatie voor professionals”, versie 0.1., RCE, september 2011.

- **Arbeidsomstandigheden en veiligheid**

Een bedrijf moet de Nederlandse Arbeidsomstandighedenwet, of gelijkwaardige buitenlandse uitwerkingen van de Europese Kaderrichtlijn Arbeidsveiligheid, in acht nemen.

De aanwezige machines moeten voldoen aan het Warenwetbesluit machines, of gelijkwaardige buitenlandse uitwerkingen van de Europese Machinerichtlijn (2006/42/EG).

BIJLAGE 7: Overzicht van het restauratieproces (informatief)

Deze bijlage hoort bij hoofdstuk 5, 6 en 7.

Deze bijlage bevat een overzicht van stappen in het restauratieproces en vindplaatsen in de BRL
Legenda: X = verplicht

Nr	Toelichting	Documenten opnemen in projectdossier	BRL par.	
TECHNISCHE EN (BOUW)HISTORISCHE OPNAME				
1	Opname		6.3	
	- technische staat	x		
	- afmetingen	x		
	- vormgeving	x		
	- techniek van vervaardiging	x		
	- detaillering	x		
	- constructie	x		
	- materiaalkeuze	x		
- kleurstelling	x			
▼				
2	Beoordelen:		6.3	
	- historische waardestelling	x		
	- probleem en oorzaak	x		
	- autonome ontwikkeling	x		
-Documenteren/onderzoek onafhankelijk deskundige	Indien noodzakelijk	x		
▼				
3	Classificatie	De keuze voor een categorie (conserveren, repareren, kopiëren, imiteren of verbeteren) gebeurt na de opname. Overheveling naar een andere categorie die leidt tot een grotere ingreep, is tijdens uitvoering van de werkzaamheden in principe niet toegestaan, tenzij overeenstemming bestaat over goede argumenten hiervoor.	x	6.3
▼				
4	Controle dossier van opdrachtgever	Voor zover de opname en analyse niet zijn verricht onder verantwoordelijkheid van de certificaathouder, onderwerpt de certificaathouder deze aan een ingangscntrole.		5.3.2 en 6.3
▼				
5	Aanvullende eisen/eigenschappen			5.3.3
	- Beoordelen aanwezige vergunningen, subsidie voorwaarden	x		
	- Vaststellen of aanvullende eisen of eigenschappen (zoals uit het Bouwbesluit) geen invloed hebben op de classificatie.	x		
▼				
6	Attenderen en/of waarschuwen	Indien een opdrachtgever geen doorslaggevend gewicht toekent aan spelregels en principes in het kader van deze BRL, dan zal de certificaathouder zijn opdrachtgever hierop attenderen.	x	5.1 en 5.3.2
▼				
7	contractvorming		x	5.3
▼				
8	Opdrachtgever vraagt vergunning / meldt			5.3.3
▼				
9	Terugkoppeling verschil met opname:			6.3
	Beoordeling effecten	x		
	Beschikbaarheid alternatieven	x		
▼				
10	Opdracht bevestigen		x	5.3.5
▼				

VOORBEREIDING OP UITVOERING				
11	Kennis en technieken toereikend?	De certificaathouder stelt vast of de beschikbare kennis en technieken toereikend zijn, en zo niet, op welke wijze hij hierin voorziet.		5.4.2
▼				
12	Uitbesteding	De certificaathouder stelt vast of uitbestede werkzaamheden worden uitgevoerd onder een erkende restauratie regeling		5.3.4
▼				
UITVOERING				
13	Demonteren		x	5.4.3 en 5.5
▼				
14	Inspelen op onverwachte zaken en vondsten	De certificaathouder stemt de werkzaamheden voortdurend af op de bevindingen tijdens de voortgang, rekening houdend met onvoorziene zaken.	x	5.5 en 7.2.2
▼				
15	Vrijkomende delen bewaren	De certificaathouder voorkomt dat delen van historische waarde als afval worden behandeld. Verwijderde of vervangen delen worden bewaard als vergelijkingsmateriaal voor vervangende delen. De certificaathouder stelt de opdrachtgever in de gelegenheid om verwijderde of vervangen delen ter beschikking te krijgen.		5.4.3 en 5.5
▼				
16	Beschermende maatregelen	De certificaathouder treft beschermende maatregelen tegen risico's van klimaat, beschadigingen, onoordeelkundige ingrepen van derden of ontvreemding van losgenomen onderdelen.		5.5
▼				
17	Rapporteren (bouwvergaderingen)	Verantwoording van bevindingen, werkzaamheden en gemaakte keuzes gebeurt voortdurend met een nauwkeurige, analytische en kritische documentatie. De documentatie is er mede op gericht het dateren van vervangende of completerende delen overbodig te maken, zo dat deze naspeurbaar blijven. Rapportage en evaluatie gebeuren op de met de opdrachtgever overeengekomen wijze.	x	5.6 en 7.2.2
▼				
OPLEVERING				
18	Oplevering	De eindcontrole gebeurt op de met de opdrachtgever overeengekomen wijze.		5.7
▼				
19	Voorschriften voor beheer en onderhoud	Bij de oplevering draagt de certificaathouder voorschriften voor beheer en onderhoud over aan de opdrachtgever.	x	5.7
▼				
20	Deponeren documenten			5.7
▼				
21	Beheren documenten			5.7